

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Pedagogická fakulta
Ústav pedagogiky a sociálních studií

KRISTINA HÁLOVÁ

5. ročník – prezenční studium
Obor: Pedagogika – sociální práce

DĚTI, VOLNÝ ČAS A MÉDIA

Diplomová práce

Vedoucí práce: RNDr. Evžen Růžička, CSc.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen
uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 1. dubna 2011

.....

Děkuji vedoucímu diplomové práce RNDr. Evženu Růžičkovi, CSc., za odborné a metodické vedení při zpracovávání mé diplomové práce. Děkuji rodině za podporu po dobu studia.

OBSAH

Úvod	6
I Teoretická část	8
1 Děti	8
1.1 Vývojová periodizace lidského život.....	9
1.1.1 Mladší školní věk.....	10
1.1.2 Dospívání.....	11
1.1.2.1 Prepuberta.....	12
1.1.2.2 Puberta.....	13
2 Volný čas	14
2.1 Čas v životě člověka.....	14
2.2 Volný čas jako pojem.....	14
2.3 Funkce volného času.....	16
2.4 Význam volného času z historického hlediska.....	18
2.5 Moderní význam volného času.....	18
2.6 Moderní životní styl ve volném čase.....	19
2.7 Problematika volného času v ontogenetické psychologii.....	20
2.8 Problematika volného času v pedagogické psychologii.....	21
2.9 Problematika volného času a psychohygiena.....	22
2.9.1 Psychohygienická pravidla využívání volného času.....	24
2.9.2 Patologie využívání volného času.....	25
2.10 Volný čas a odpočinek.....	25
2.10.1 Únava.....	26
2.11 Limitující faktory osobnosti vzhledem k volnému času.....	26
2.12 Masmédia jako součást volného času.....	28
2.13 Pedagogika volného času.....	29
2.13.1 Hlavní principy pedagogiky volného času.....	30
2.13.2 Základní terminologie pedagogiky volného času.....	31
2.14 Volný čas dětí a mládeže.....	32
2.15 Prostředí a zařízení k trávení volného času.....	33
2.15.1 Instituce pro výchovu mimo vyučování a ve volném čase...	33

3 Média	36
3.1 Pojem média.....	36
3.2 Masová média.....	37
3.3 Vývoj médií.....	38
3.4 Funkce médií.....	40
3.5 Účinky médií.....	41
3.6 Mediální kultura.....	42
3.7 Masová komunikace.....	42
II Praktická část	44
4 Výzkumné šetření.....	45
4.1 Formulace hypotéz.....	45
4.2 Výsledky dotazníkového šetření.....	47
Závěr	87
Seznam použitých zdrojů	89
Přílohy	91
Anotace	95

ÚVOD

Děti, volný čas a média jsou v dnešní době velice diskutovaná a zajímavá témata a to jak každé zvlášť, tak současně. Ve svém volném čase pracuji jako dobrovolník v občanském sdružení, zabývající se volným časem mládeže, kde s dětmi trávím spoustu času, proto mě osobně tato problematika natolik zaujala, že jsem si dané téma vybrala pro zpracování mé diplomové práce.

Volným časem dětí můžeme chápat dobu, kterou tráví mimo školní zařízení a věnují se svým zájmům a koníčkům. Často jsou tyto aktivity řízeny různými zájmovými kroužky. Většinou záleží jen na rodičích, do jakého, do kolika a jestli vůbec své dítě do nějakého kroužku přihlásí. Toto rozhodování určitě není jednoduché. Každé dítě má jiné schopnosti, nadání a potřeby a hlavně podle těchto kritérií by se měli rodiče spolu s dětmi rozhodovat. Podle mého názoru je zbytečné dítě zatěžovat větším množstvím řízených aktivit, kdy každý den po škole bude chodit na tréninky, poté ještě do umělecké školy a několikrát týdně na cizí jazyk. Z takovou už dítě nemá čas nebo si neumí hrát s čím nebo na co by chtělo. Naopak si myslím, že je dobré, když má dítě přiměřeně zájmových kroužků, do kterých chodí dobrovolně a rádo, už jen kvůli tomu, aby se seznámilo s vrstevníky, něco nového se naučilo a zabavilo se.

V současnosti hrají velmi významnou roli v životě dětí média, která svou velkou mírou zasahují a podílejí se na tvorbě jejich volnočasových aktivit. Není se čemu divit, vždyť masová média nás obklopují každodenně ze všech stran. Mnozí si už ani nedokážeme představit, jaké by to bez nich bylo a tím spíše děti, které se s nimi setkávají od narození. Televize, počítač, rádio, denní tisk i přístup k internetu jsou na běžném pořádku v mnoha moderních domácnostech. Ve většině škol mají děti výuku informatiky, v jiných vyučovacích hodinách zase sledují dokumentární filmy a několikrát do roka navštíví kino. Domnívám se, že každá dívka nebo chlapec si občas rádi přečtou nějaký časopis, poslechnou rádio, podívají se na oblíbený pořad v televizi, nebo se „stýkají“ s kamarády na různých sociálních sítích. To vše je pro ně absolutně přirozené a automatické. Masmédia mají velkou moc a neustále se vyvíjejí. Kam až tento vývoj bude směřovat a kdy se zastaví teď jen těžko můžeme odhadnout. Otázkou také zůstává, zda tento vývoj bude mít pozitivní či negativní vliv na děti.

Každopádně dnešní trend je nastaven tak, že si jen málokdo život bez masových komunikačních prostředků dovede představit.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. teoretická část je dále rozdělena do tří hlavních kapitol a to: děti, volný čas a média, což odpovídá názvu práce. Teoretická část je zaměřena na vymezení cílové skupiny pro výzkumné šetření, což jsou děti školního věku, dále obecné vymezení volného času jako součást života člověka a úlohou masové komunikace a médií ve společnosti. V praktické části práce se věnuji výzkumnému šetření, které probíhalo na základní škole v Olomouci formou dotazníku. Výsledky dotazníkového šetření jsou zaznamenány v tabulkách a grafech a výsledky z nich jsou konkrétně popsány.

Cílem diplomové práce je uspořádat teoretické poznatky z oblasti volného času dětí a médií a zjistit nejčastější způsoby trávení volného času dětí v dnešní době a jejich vztah k médiím.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 DĚTI

Dle Úmluvy o právech dítěte je dítětem: „...každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“ (<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>)

Dále dle Úmluvy o právech dítěte je dítě každý jedinec mladší 18 let. Mládeží se označuje věková skupina 18 – 26 let, ale např. v Bílé knize o mládeži se mládeží rozumí věková skupina 15 – 25 let. V jiných dokumentech se užívá rozdělení: mladiství (10 – 15 let), dospívající (10 – 19 let) nebo mladí lidé (10 – 26 let). (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008, s. 203)

1.1 Vývojová periodizace lidského života

Langmeier a Krejčířová pro vývojovou periodizaci navrhuji dělení:

- Prenatální období (od početí po porod).
- Novorozenecké období (do 6 týdnů po porodu).
- Kojenecké období (od konce 6 týdnů do jednoho roku).
- Batolecí období (od 1 do 3 let věku).
- Předškolní období (od 3 do 6 let věku).
- Mladší školní období (od 6 – 7 let do 11 – 12 let věku).
- Období dospívání (od 11 – 12 let do 16 – 18 let věku).
- Časná a střední dospělost (zhruba 18 – 45 let věku).
- Pozdní dospělost (od 45 do 60 let věku).
- Stáří (od 60 let věku). (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 21 – 184)

Věkové rozdělení k určitým obdobím života je přibližné, neboť různí autoři tato období vymezují různě.

Jelikož jsem se ve výzkumu mé diplomové práce zaměřila na děti školního věku, proto se budu v následujících kapitolách podrobněji věnovat období mladšího školního věku a období dospívání.

1.1.1 Mladší školní věk

Vývojová etapa mladšího školního věku nastává jakmile dítě nastupuje do školy, tedy mezi 6. a 7. rokem věku a pokračuje zhruba do 11 až 12 let, kdy jsou vidět první známky pohlavního dospívání i s psychickými projevy.

V tomto období patří k významným událostem života jedince vstup dítěte do školy. Jde o podstatnou změnu ve způsobu života dítěte, která je velkou zátěží. Doposud trávilo veškerý čas převážně hrou a odpočinkem a nyní má určité povinnosti. Dále musí trávit delší čas bez rodičů, je v novém prostředí a kolektivu a navíc si musí zvyknout na novou autoritu, učitele. Dítě se také musí naučit udržovat pozornost delší dobu, což je pro dítě v tomto věku velice náročné. Je tedy běžné, že určitou dobu může dítěti trvat, než si na toto vše nové zvykne a přizpůsobí se. Např. může být neklidné, špatně si zvyká na nový kolektiv, nechce psát domácí úkoly, je unavené, odmítá ráno vstávat atd. Nepříjemné zážitky a neúspěch mohou u dítěte snižovat sebevědomí a celkově mohou negativně působit na další rozvoj jeho osobnosti. V souvislosti s touto etapou se setkáváme s pojmem *školní zralost*. (Plevová, 2006, s. 27 – 28) „*V pedagogicko-psychologickém pojetí znamená stav dítěte projevující se v takové úrovni jeho organismu, která mu umožňuje adaptaci na prostředí školy.*“ *V oblasti školské legislativy je školní zralost dítěte chápána jako podmínka pro zahájení povinné školní docházky po dovršení šestého roku věku, kdy má být dítě tělesně i duševně přiměřeně vyspělé.*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 243)

Po přechodné době adaptování se na školní prostředí se dítě většinou jeví jako harmonicky rozvinuté, současně se posiluje odolnost organismu, motorický vývoj se zklidňuje, pohyby jsou přesnější, rychlejší a koordinovanější. Nedílnou součástí každodenního režimu školáka by měl být pohyb nejlépe formou sportu, který ho bude bavit. (Šimíčková Čížková a kol., 2005, s. 94)

Vstup do školy vyžaduje jistou míru poznávacích procesů. Vnímání se stává cílevědomým, přestává být náhodným aktem. Představivost dosahuje vrcholu, dítě se už postupně učí rozeznávat realitu od fantazie. (Plevová, 2006, s. 30) Lengmeier charakterizuje tuto etapu jako věk *střízlivého realismu*, školák je zaměřen na svět, jaký je, chce ho pochopit. Směřování k realismu můžeme vypožorovat v řeči, kresbě,

písenném projevu, zájmech, četbě nebo hře. Na začátku tohoto období je školák často závislý na autoritě (naivní realismus), později je jeho přístup kritičtější (kritický realismus). (Šimíčková Čížková a kol., 2005, s. 93) Podle Piageta se myšlení dítěte v tomto období dostává od stadia názorného do stadia konkrétních logických operací.

Velmi důležitými charakteristikami jsou pro školní zralost důležité emocionální vyrovnanost a sociální obratnost. Zvyšuje se emoční porozumění, je citově ovlivnitelné, rozvíjejí se tzv. vyšší city. V socializaci hraje důležitou roli rodina a dětská skupina, ale i učitel. S citovým prožíváním a socializací se rozvíjí sebepojetí a sebehodnocení dítěte, což je důležité pro jeho duševní vývoj. Podstatné je, aby rodiče dávali najevo svému dítěti, jak si ho váží a tím mu ukazují vlastní hodnotu. (Plevová, 2006, s. 30 - 31)

1.1.2 Dospívání

Období dospívání můžeme vymezit jako životní úsek složený z prvních známek pohlavního zrání, akcelerací růstu až k dovršení plné pohlavní zralosti a dokončení tělesného růstu. Současně probíhají i významné **psychické změny, které můžeme charakterizovat:**

- Označením nových pudových tendencí a hledáním způsobu jejich uspokojování a kontroly.
- Celkovou emoční labilitou.
- Nástupem vyspělého způsobu myšlení a dosažení vrcholu jeho rozvoje.

Zároveň dochází k novému sociálnímu zařazení jedince, jež se odráží v očekávání společnosti, pokud se jedná o jeho chování a výkony.

V posledních sto letech se zrychlil vývoj i růst dětí. Souvisí to se změnou výživy, se snížením výskytu tradičních dětských nemocí, s míšením ras a národností a s celkovou změnou životního stylu. Tento trend se nazývá sekulární akcelerace.

U mnoha dospívajících nastávají značné rozdíly mezi somatickými, psychickými a sociálními změnami, které většinou označujeme jako „změny pubertální“. *„Problematický a konfliktní průběh dospívání je spíše okrajovým jevem. Je*

determinován spíše osobnostně a situačně a souvisí s problematickým a konfliktním dětstvím.“

Dospívání je dočasné období mezi dětstvím a dospělostí, které většinou dělíme na období prepuberty, puberty a adolescence. (Plevová, 2006, s. 35 - 36)

1.1.2.1 Prepuberta

Období prepuberty nastupuje u dívek kolem desátého roku věku a u chlapců zhruba o rok později. V somatickém vývoji nastávají významné změny ve stavbě těla, začíná období vytáhlosti, charakteristické intenzivním růstem končetin i trupu. Začíná se také zvyšovat produkce pohlavních hormonů a následkem toho se objevují druhotné pohlavní znaky. Spouštějí se tak typické intersexuální rozdíly fyzického vzhledu. Fyzický vývoj je v tomto období rychlejší než psychický. (Šimíčková Čížková a kol., 2005, s. 102)

Poznávací procesy jsou dokonalejší, ale stále pod vlivem emoční lability, z toho důvodu může docházet k nepřesnostem.

Dospívající jedinec se více osamostatňuje od rodiny a citové vazby na rodiče se oslabují., může se chovat odmítavě až hrubě. Někdy se používá termín „sociální vakuum“. Dospívající se začínají lišit od dětí, ale dospělými ještě nejsou.

Pro dospívání je typická tzv. subkultura mládeže, vyznačující se:

- Stylem oblékání.
- Celkovou úpravou zevnějšku.
- Specifickou hudbou.
- Specifickým stylem vyjadřování. (Plevová, 2006, s. 36 - 37)

1.1.2.2 Puberta

Období puberty začíná u dívek ve 12,5 letech a u chlapců ve 13 letech. Toto období se projevuje prvními charakteristickými znaky pohlavní zralosti. Začínají se vyrovnávat rozdíly mezi rychlým tělesným a pomalejším psychickým vývojem. Fyzický růst se zpomaluje a tvar těla získává dospělou podobu.

Dále se zdokonaluje vývoj myšlení, hlavně schopnost abstrakce, čímž se myšlení dostává na úroveň dospělých. V myšlení používají racionalismus související s logickou jednoznačností. Také je typický radikalismus, vyznačující se unáhlenými hodnotícími soudy, kdy jednu zkušenost zobecňují a tu považují za jediný možný fakt. Neuznávají kompromisy a často reagují unáhleně.

Jedinec v období puberty navazuje pevnější vztahy s kamarády a současně mizí vzájemná izolovanost dívek a chlapců. Celkový sociální vývoj je hodně ovlivněn touhou po nezávislosti. (Plevová, 2006, s. 38 - 41)

2 VOLNÝ ČAS

V následující kapitole se věnuji volnému času. Každý z nás jistě potřebuje mít svůj vlastní volný čas, ve kterém může dělat to, co ho baví, naplňuje a odpočine si od každodenních povinností a starostí života.

2.1 Čas v životě člověka

Chápání času prošlo během historie lidstva mnoha podstatnými změnami. Od pravidelně se opakujících den a noc, střídání ročních období přes proměnlivost fází lidského života až k přístupu k času jako objektivně měřitelného a subjektivně prožívaného jevu. Novověká filozofie čas chápe jako základní podmínku každé smyslové zkušenosti a zahrnuje v sobě minulé, přítomné i budoucí.

„Čas je základní dimenzí, velkou jistotou a šancí lidského života. V jeho průběhu se člověk setkává s příznivými i negativními podmínkami a vlivy, které jeho prožívání někdy podporují a stimulují, jindy však brzdí nebo znemožňují. Všechny zřetele jsou pro ně výzvou, se kterou se musí trvale vyrovnávat. Časové vymezení jeho života předpokládá a vyžaduje, aby člověk usiloval o to, čas svého života zhodnocovat co nejlépe, a v tom směru jednal aktivně.“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008, s. 10)

2.2 Volný čas jako pojem

Objasňováním pojmu volný čas se zabývá mnoho autorů. Např. Habermas, Tartler ad. ho považují za doplněk k práci, Warner ho nazývá „nepracovní čas“, Velen a R. S. - H. Lyndovi jej považují za „čistou dobu volna“, Friedmann za aktivní odpočinek, Silberman v něm zase vidí zotavení, rozptýlení a rozvíjení se, Kaplem navazující na Marxe považuje volný čas za čas takový, v kterém má člověk nejvíce možností, aby

mohl být sebou samým a který je protikladem k práci jako ekonomické funkci. Často se používá definice Dumazediera, která říká , že: „*Volný čas je souborem činností, jímž se jedinec může oddávat zcela podle své libosti, buď pro odpočinek nebo zábavu, či rozvoj své informovanosti, osobnosti, dobrovolné sociální účasti nebo svobodné tvůrčí schopnosti poté, když splnil své povinnosti a závazky v zaměstnání, rodinné a sociální.*“ (Geist, 1992, s. 52)

Já osobně se nejvíce ztotožňuji z definicí podle Pávkové. Volný čas je možno chápat jako čas, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění. (Pávková a kol., 2002, s. 13)

Podle pedagogického slovníku je volný čas: „*Čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku).*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 274)

Čas můžeme rozdělit na tři části:

- Produkční čas (doba věnovaná práci, potřebné k zajištění nezbytných životních potřeb).
- Reprodukční čas (doba potřebná k regeneraci a reprodukci sil – spánek, odpočinek, jídlo a hygiena).
- Vlastní volný čas (doba, se kterou můžeme libovolně nakládat).

Volný čas lze rozdělit na několik typů:

- Zbytek dne zůstávající po produkčním a reprodukčním čase.
- Dvoudenní víkend, který má k dispozici většina pracujících.
- Placená dovolená.
- Volný čas v důchodu.
- Volný čas v nezaměstnanosti.

Množství volného času s postupem času roste, především zkracováním pracovní doby, která se v současnosti pohybuje v průměru okolo 42 a méně hodin

týdně, zatímco v polovině 19. stol. Byla zhruba jednou tolik a na přelomu století přes 60 hodin za týden.

Otázkami volného času se zabývá nejen sociologie, ale také národní hospodářství, sociální politika, průmysl atd. Empirické výzkumy poukazují na fakt, že volný čas není jen doplňkem nebo protikladem k práci, ale naprosto samostatným odvětvím každodenního života. (Geist, 1992, s. 52 - 53)

2.3 Funkce volného času

Jako hlavní funkce volného času se běžně zahrnují odpočinek (regenerace pracovní síly), rekreace, zábava (regenerace duševních sil), zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. (Pávková a kol., 2002)

Dimenze, funkce a možnosti realizace volného času podle několika autorů posledních desetiletí zabývající se problematikou volného času:

Michel Damay, napsal jednu z prvních souborných prací o volném čase dětí a mládeže, kterou vydal již před druhou světovou válkou. Vymezil dimenze volného času: biologická, sociální, politická a pedagogická. dimenze volného času.

Joffre Dumazedier

Funkce: psychologická kompenzuje vliv pracovního procesu a zahrnuje rozvoj intelektuální, umělecký a fyzický, tvořivost a vzdělávání, zábavu a rozptýlení, které přináší např. hra, divadlo nebo kino.

Alexandr Kamiński, polský sociolog volného času a historik sdružování polských dětí a mládeže vymezil způsoby realizace volného času: odpočinek, zábava a aktivity rozvíjející osobnost.

Roger Sue, francouzský sociolog volného času uvádí funkce: psychologická (uvolnění, zábava, rozvoj), sociální (socializace, symbolická příslušnost k některé sociální skupině); terapeutická, ekonomická (pozitivní vliv na uplatnění člověka

v profesní činnosti, výdaje účastníků vynakládané na aktivity volného času, pojetí volného času jako prožívání anebo pouhé spotřeby vedoucí k odcizení).

Horst W. Opaschowski, německý pedagog, komplexně vymezil funkce a možnosti volného času: rekreace (zotavení a uvolnění); kompenzace (odstraňování zklamání a frustrací); výchova a další vzdělávání (učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení); kontemplace (hledání smyslu života a jeho duchovní výstavba); komunikace (sociální kontakty a partnerství); participace (podílení se, účast na vývoji společnosti); integrace (stabilizace života rodiny a vrůstání do společenských organismů); enkulturace (kulturní rozvoj sebe samých, tvořivé vyjádření prostřednictvím umění, sportu, technických a dalších činností. (Hofbauer, 2004, s. 14)

Z hlediska dětí a mládeže do volného času nepatří vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další uložené vzdělávání a další časové ztráty. Součástí volného času nejsou ani činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče). Ale i z těchto činností si někdy lidé vytvoří koníčka, což je zřejmé např. ve vztahu k přípravě (i konzumaci) jídla.

Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže (podle Úmluvy o právech dítěte je dítětem jedinec mladší 18 let a mládeží je u nás označována věková skupina 18-26 let) je to, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování. Děti ještě nemají dostatek zkušeností, nedovedou se orientovat ve všech oblastech zájmových činností, potřebují citlivé vedení. Podmínkou účinnosti je, aby toto vedení bylo nenásilné, nabízené činnosti pestré a přitažlivé, účast na nich dobrovolná. Míra ovlivňování volného času závisí na věku dětí, jejich mentální i sociální vyspělosti i na charakteru rodinné výchovy. (Pávková a kol., 2002)

2.4 Význam volného času z historického hlediska

Vážanský (1992) tvrdí, že k lepšímu pochopení moderního pojetí volného času je potřebné mít určité základní znalosti jeho historické dimenze. Stačí se podívat do dějin lidského života v souhrnu jedné hodiny, která simuluje posledních 250 000 let.

„Vycházejíc z jednohodinového měřítka strávil člověk plných 55 minut v době kamenné. Před 5 minutami teprve přišel na to, aby pěstoval rostliny, ochočil zvířata, provozoval hrnčičství, tkal a používal luk a šíp. Před 3,5 minutami se mu podařilo získat bronz, čímž bylo zahájeno období tzv. antiky. Třicet sekund stačilo na zahájení našeho letopočtu od nuly, před čtvrt minutou byl objeven revoluční postup knihtisku. Před pěti sekundami skončil první průmyslovou revolucí středověk a před třemi sekundami se podařilo uskutečnit elektrinu užitečnou, kdežto automobil byl k použití až před 2 sekundami. V uvedeném zhuštěném časovém sledu náleží poválečným létům jenom chvíle blesku.“ (Vážanský, 1992, s. 5)

2.5 Moderní význam volného času

Podle Vážanského (1992) jsou s pojmem volný čas spojeny nejen časové, ale také obsahové aspekty, definování je obtížné. V dnešní době se přesto uvádějí dva hlavní směry v chápání termínu volný čas:

- *„Pozitivní pojem volného času: volný čas je charakterizován jako volně disponibilní časový prostor, v němž by volný čas mohl pro jedince znamenat svobodu...je také dobou, v níž se individuum může nezávisle na jakýchkoliv povinnostech výhradně svobodně realizovat a dělat to či ono, k čemu je nikdo nenutí a k čemu také není podvědomě nucen.“*
- *Negativní pojem volného času: volný čas v tomto slova smyslu znamená zbývající dobu celkového denního průběhu, která zůstala po studijně nebo pracovních podmíněném čase, povinnostech v domácnosti a uspokojení základních biologických potřeb atd.“ (Vážanský, 1992, s. 11)*

2.6 Moderní životní styl ve volném čase

Moderní styl života ve volném čase ovlivňují jak životní situace a objektivní podmínky, tak i subjektivní nároky člověka na průběh životní dráhy, socio-demografické atributy i veškeré příležitosti a překážky, které člověka obklopují. Významnou proměnou se jeví ochota individua reálně vnímat, chápat, pozorovat a aplikovat kvalitativní životní úroveň.

Stále rostoucí množství lidí přikládá větší důležitost realizaci vlastních životních zájmů a volnému času přisuzuje ústřední pozici. Trend volnočasového kulturního podílu obyvatelstva dokládá nové myšlení významné části populace v průmyslově vyspělých zemích. Výzkumy potvrdily, že 25-50 % lidí bylo odhodláno méně pracovat i na úkor menších výdělků. K tomu zjištění můžeme mít samozřejmě výhrady, přesto nelze popřít možné pocity solidarity v souvislosti s nezaměstnaností nebo upřednostňování fenoménu volného času před materiálními hodnotami. Nastupující generace se stává průkopníkem nového životního stylu, zatímco střední a starší generace ji následují s určitým časovým odstupem.

„Volnočasově kulturní pojetí života přispěje k většímu porozumění a lidskosti ve sféře volného času, ke zcela naplněnému životu. Současně dojde i ke změně schémat jednání lidí. Doposud většina z nich předstírá uvědomělost k otázkám životního prostředí. Pouze někteří z nich však jsou skutečně připraveni vyvodit si pro sebe nezbytné důsledky a snížit zatížení okolního světa, přizpůsobit nároky civilizace možnostem přírody.“

Postmoderní společnost nám přináší mnoho pozitivního, ale zároveň jedince ochuzuje a způsobuje mu četná příkoří. Cíl individuálního způsobu života ve volném čase tvoří nalézání zdrojů potěšení, zábavy a odpočinku, objevování pramenů sebevzdělání a vyrovnávání zátěží z venku, získávání prostoru pro uspokojení osobních potřeb a naplnění všech funkcí volného času. (Vážanský, 2001, s. 51 - 53)

2.7 Problematika volného času v ontogenetické psychologii

Ontogenetická psychologie zkoumá objekt svého zájmu z vývojového hlediska a zabývá se psychickými změnami člověka od početí až po smrt. Při vývoji jedince je pojem volný čas velmi důležitý.

Dítě předškolního věku má veškerý čas plně organizován. Při správné výchově by měl být tento čas vyplněn jak zábavou, tak odpočinkem. Dítě v tomto věku nemá skoro žádné povinnosti, jenž jsou obvykle dány časovým vymezením života rodiny.

Volný čas začíná nabývat na hodnotě při vstupu dítěte do školy. Od té doby má určité povinnosti. Je velmi důležité, aby rodiče měli dohled nad organizací školních povinností a volným časem svých dětí. Tento dohled by měl být však přiměřený, aby nedocházelo k omezování volného času dítěte.

V období dospívání, tedy po 10. roku života, kdy se jedinec dostává do puberty, může docházet k výchovným problémům a volný čas zde nabývá jiného významu. Jedinec hledá vlastní identitu, snaží se více osamostatnit a zde se začne projevovat osobnost a zájmová a hodnotová orientace. Pubescent považuje jakékoliv vedení a organizaci povinností a volného času rodiči jako naprostou manipulaci se svou osobností a všechny snahy a činnosti v tomto směru ze strany dospělých je demotivují.

Adolescent už více odpovídá sám za sebe a od 15 let je právně zodpovědný, tím pádem i za to, jak tráví svůj volný čas.

V dospělosti nabývá problematika volného času na individuálnosti, je determinována osobností a společensko-ekonomickou situací jedince.

Z hlediska ontogenetické psychologie je specifickým stádiem v době po odchodu do důchodu, kdy je důležitá náplň a využívání volného času ve vztahu k pocitu životní pohody, což se výrazně podílí na celkové psychofyziologické kondici člověka. (Spousta a kol., 1994, s. 30 - 32)

2.8 Problematika volného času v pedagogické psychologii

Pedagogická psychologie sleduje psychologické otázky záměrného výchovného a vzdělávacího působení ve školských nebo jiných výchovných zařízeních na osobnost člověka. V pedagogické psychologii představuje volný čas oblast, ve které dochází k významnému formování osobnosti člověka. Děti a mládež mají v dnešní době mnoho možností, jak využívat svůj volný čas. **Kromě odpočinku, zábavy a kompenzací jednostranných učebních činností mají také příležitost:**

- k poznání různých druhů činností a oblastí života společnosti, což je důležité pro přípravu budoucího zaměstnání,
- k formování dovedností, vědomostí, schopností a zájmů,
- k tomu, aby se mladiství naučil vhodným způsobem využívat volný čas k upevnění tělesného i duševního zdraví,
- k mnohostrannému, vnitřně bohatému životu a rozvinutí osobnosti jak vlastní, tak i osob svého nejbližšího okolí.

Při psychologické analýze volného času si z behaviorálního hlediska můžeme všimnout těchto oblastí:

- rozsahu volného času,
- obsahu volného času,
- struktury volného času.

Rozsah volného času je dán povinnostmi, věkem, schopnostmi, sociálně-ekonomickým zázemím atd. Volný čas se stává pro člověka pozitivní hodnotou, až když má vyhovující náplň. Aktivity ve volném čase by měly být charakterizovány výrokem mohu, ale nemusím. Naopak by se volný čas neměl vyznačovat nudou. Dále by neměl mít protispolečenský charakter, nesmí omezovat práva druhých ani ničit či poškozovat veřejný a cizí majetek. Také nemůžeme jednoznačně rozdělit činnosti na volnočasové a pracovní, jelikož pro někoho může být např. vaření výdělečnou prací a pro jiného zase koníčkem ve volném čase atp.

Každý druh činnosti ve volném čase má svoji ideální dobu trvání, aby měl relaxační charakter.

Psychologickým kritériem správného využívání volného času je rozvoj osobnosti člověka. Na tom se podílí činnosti ve volném čase a aktivity každodenního života, které jsou zvládnány s úsilím, znamenají často překonávání překážek a plnění povinností. Všechny činnosti lidí se promítají do formování jejich osobnosti. Optimální rozvoj osobnosti může být determinován podle různých filozofických a pedagogických východisek, které se následně formulují do **výchovných cílů**:

- fyzické a psychické zdraví,
- aktivní sociální přizpůsobení,
- seberealizace,
- tvořivost,
- adekvátní sebekontrola. (Spousta a kol., 1994, s. 30 - 35)

2.9 Problematika volného času a psychohygienu

Pravděpodobně nejvíce ze všech psychologických disciplín se věnuje problematice volného času psychohygienu. Formuluje psychologická pravidla a zásady zdravého života. Zabývá se relaxací a rekreací, což jsou jedny z hlavních funkcí volného času.

Psychohygienu chápe volný čas jako prostor pro všechny činnosti, které mají vést k rozvoji zdravé osobnosti.

Objektivně představuje volný čas pro psychohygienu prostor, kde můžeme uplatnit opatření a postupy, které vedou k znovuzískání a upevnění zdraví.

Ze subjektivního pohledu je volný čas pozitivní hodnotou, když je dobře a konstruktivně využíván. Na druhou stranu není-li volný čas užitečně naplněn, stává se nepříjemnou zátěží. Velké nebezpečí představuje volný čas, který je využíván k zdravotně a psychologicky škodlivým aktivitám, jako je např. alkoholismus, kouření, hazardní hry.

Časový stres je dalším problémem týkající se využití volného času. Jedinec nemá čas na odpočinek, zábavu a někdy i na plnění pracovních povinností. Z těchto podmínek je volný čas významnou psychohygienickou hodnotou a faktorem, rozhodujícím o tělesném i duševním zdraví.

Další důležitou funkcí volného času v psychohygieně je, že se v něm nejlépe vytváří představy o budoucnosti osobnosti.

Zdraví je v psychohygieně velmi důležité a je chápáno jako usilování o zdraví, jako stav plné tělesné, psychické a sociální pohody. Z tohoto hlediska by měl být

volný čas charakterizován:

- spíše aktivními činnostmi než pasivními,
- vstřícností k lidem, světu, ne izolovaností,
- optimálním sebeprosazením a ne vyvoláváním submitivity,
- plně vědomou činností a nikoli impulsivitou i nahodilým chováním,
- individuálními projevy,
- snahou o sociální integraci,
- možností plné emocionální reflexe. (Spousta a kol., 1994, s. 30 - 37)

V psychohygieně mají velký význam ideály, představy něčeho dokonalého. Většina lidí má určitou představu o ideálním využití volného času. Ať už je tato představa reálná či nikoliv, je zajímavé ji zkoumat, jelikož vypovídá o úsilí jednotlivce a o vlastních názorech na trávení volného času.

Určitou úlohu při využívání volného času mají také potřeby. Uspokojují se zde potřeby fyzické, psychické i sociální. Psychohygienická nutnost volného času člověka je dána nutností uspokojování jeho psychických potřeb. Když člověk nemá dostatek volného času, nebo si ho špatně zorganizuje, může docházet k deprivaci v uspokojování některých potřeb.

Z pohledu psychohygieny můžeme analyzovat i hodnoty. Podle Hartla: „*Je to vlastnost, kterou jedince přisuzuje určitému objektu, situaci, události nebo činnosti ve spojitosti s uspokojováním jeho potřeb a zájmů.*“

„*Hlavním hodnotícím kritériem by měla být kategorie zdraví a všechny aktivity ve volném čase by ji měly sledovat jako hlavní cíl. Z tohoto hlediska bychom mohli všechny činnosti ve volném čase rozdělit na hodnotné (tj. takové, které vedou k rozvoji a upevnění zdraví), indiferentní (takové, které za normálních*

okolností přímý vztah ke zdraví nemají) a nehodnotné, resp. škodlivé (takové, které zdraví poškozují). Vedle obecného hodnocení však musíme provádět ještě hodnocení individuální, neboť např. intenzivně pěstovaný sport, který může být obecně hodnotnou náplní volného času, se u nemocného člověka může stát škodlivým.“ (Spousta a kol., 1996, s. 12)

2.9.1 Psychohygienická pravidla využívání volného času

- *„Volný čas není zbytečně tráveným časem,*
- *uvědomit si odpovědnost nejen za své pracovní výsledky, ale i za využívání svého volného času,*
- *nejvýhodnější je organizovat volný čas individuálně nebo individuálnost co nejvíce respektovat,*
- *ve volném čase je nutné odstranit každou křečovitost a nesmyslné úsilí*
- *soukromé plány, cíle a hodnoty v čase povinností korigovat rozumem, ve volném čase fantazií,*
- *snažit se o široké zájmy a záliby a nevázat jejich realizaci absolutně na zaměstnání,*
- *činnosti ve volném čase by měly být doprovázeny pozitivním emočním laděním,*
- *ve volném čase se věnovat aktivitám, pro něž lze předpokládat schopnosti,*
- *činnosti ve volném čase by měly vést k subjektivnímu prožitku úspěchu,*
- *hledat náplň aktivity ve volném čase v imaginaci a ne v racionalitě, aniž by docházelo k odtržení od reality,*
- *psychohygienická pravidla pro využívání volného času neplatí jen pro psychiku člověka, ale i pro jeho tělo,*
- *znát psychohygienická pravidla pro využívání volného času a mít na ně vlastní poučený názor.“ (Spousta, 1996, s. 15)*

2.9.2 Patologie využívání volného času

Je škodlivé, když člověk nemá žádný volný čas. Příčin může být několik, jak hodně povinností, tak špatná organizace práce a celého dne nebo dokonce patologie volného času.

Patologií volného času je např. neschopnost jedince odpočívat. Takovému člověku říkáme workoholik. Další patologie může být věnování se speciálním aktivitám, od kterým si jedinec slibuje velký rekreační a relaxační zisk, až to přehání a vlastně si tento čas ani neužívá, ale právě naopak.

Může nastat i situace zcela opačná, kdy jedinec nedokáže volný čas využít a nastává nuda. Ta je charakterizována jako nepříjemný afektivní stav spojený s pocitem napětí, se zkresleným prožíváním času a s pocitem prázdnoty.

Stav podobný nudě je tzv. existenciální frustrace, která vzniká, když má člověk pochybnosti o smyslu své vlastní existence. Tato frustrace se může rozvinout až do stavu depresivní neurozy a projevuje se nejčastěji v období ztráty zaměstnání, kdy člověka napadají myšlenky o prázdnotě a nesmyslnosti jeho života.

2.10 Volný čas a odpočinek

Ve volném čase se můžeme relativně svobodně rozhodovat, jakou činnost si zvolíme, proto je subjektivně pocíťován jako nejcennější čas. Člověk však může realizovat jen takové činnosti, jaké mu umožňují historické podmínky a také to, o čem ví, že je možné dělat. Ve volném čase je důležitá možnost seberealizace jedince. Aby člověk byl spokojený, potřebuje mít pocit smysluplného využití času. Dlouhodobější nedostatek tohoto pocitu vyvolává mnohdy nespokojenost, rozladěnost až psychické trauma. Lidé proto zcela automaticky směřují k aktivitám, jenž jim tento pocit dávají. Jde o konkrétní prožitek, při kterém si člověk uvědomuje své přednosti, předpoklady a možnosti sebe sama.

U každého z nás je intenzita prožitku činností odlišná. Spousta lidí tráví nejraději svůj volný čas odpočinkem a zábavou. Činnosti volného času poskytujícími odpočinek, zábavu a vzdělání by měly být vyvážené. (Spousta a kol., 1996, s. 16 - 17)

2.10.1 Únava

Každá lidská činnost, ať už je jakákoliv, jestliže trvá dlouho nebo je příliš intenzivní, člověka unavuje. Při nástupu únavy činnost a svěžest upadá a náš organismus si potřebuje odpočinout. (Spousta a kol., 1996, s. 17)

2.11 Limitující faktory osobnosti vzhledem k volnému času

Další kapitola nám přiblíží možné faktory ovlivňující volný čas jedince, které hrají v životě člověka významnou roli.

Věk:

Pravděpodobně nejvíce se mění volnočasové aktivity s věkem. Předškolák nerozlišuje hru a práci. Dítě ve školním věku už má určité povinnosti spojené hlavně s docházkou a přípravou do školy. Tedy je pochopitelné, že se školní děti těší na víkendy a různé prázdniny. U pubescentů je charakteristická a naprosto přirozená změna zájmů. Významné změny v náplni volného času prodělává období dospělosti. Nejprve toužíme po výdělku, hodně času trávíme v zaměstnání, máme velké cíle a většinou si zařizujeme rodinný život. Později můžeme mít např. touhu cestovat. V pozdějším věku hodnotíme svůj dosavadní život. V důchodovém věku často mluvíme o nemocech, smrti a mizí naše touhy. Po sedmdesátém roku života často nastává únava z povolání i koníčků a přemýšlíme nad smyslem věcí. Po osmdesátém roku mnozí lidé spotřebují většinu energie bojem s nemocí nebo samotou.

Pohlaví:

Trávení volného času je u obou pohlaví odlišné. Výchovu dětí si vynahrazují péčí o sebe sama, více se zdobí. V období penze jsou často sociálně aktivnější než muži. Ti naopak tráví volný čas raději schovaní někde v garáži nebo při sportu. Osamocení muži v důchodovém věku dožívají svůj život často v malém bytě či domově pro seniory. Nebývá u nás příliš zvykem vidět seniora, který je dobře oblečený a má chuť do života.

Fyzická kondice a zdravotní stav:

Jedná se o důležité limitující faktory při volbě povolání, úspěchu v něm i při mimoprofesionální činnosti. Jsou mezi námi vrcholoví sportovci i ti, co svou fyzickou kondici zanedbávají. Mezi nimi tvoří významnou skupinu obézní lidé. Obezita je celosvětovým zdravotním i pracovně-sociálním problémem. Tito lidé si často vynahrazují své nenaplněné sny a životní radosti přejídáním. Průměrná délka života se stále zvyšuje, přesto si myslím, že ve srovnání s jinými vyspělými civilizacemi máme ještě hodně co dohánět.

Psychická kondice:

Je dána temperamentem, inteligencí, aktivností, energičností, podmiňující snahovou složku osobnosti. Psychická výbava společně s výbavou tělesnou rozhodují o životním stylu. Nejcennějším faktorem je však duševní zdraví.

Profesionální zakotvení a příslušnost ke společenské vrstvě:

V dnešní době je nespočetné množství různých volnočasových aktivit. Myslím si, že každý z nás má nějaký sen či přání, jež by si chtěl splnit. To ovšem velmi často závisí na finančních možnostech a času, což podléhá jak vykonávanému povolání, tak příslušnosti ke společenské vrstvě. (Spousta, 1994, s. 48 - 51)

2.12 Masmédia jako součást volného času

„Důležitou součástí života a aktivit volného času dětí a mládeže se stala tradiční i nová, elektronická média, jež se zde uplatňují v nebývalém rozsahu, s velkou razancí a účinností. Jsou individuálním i hromadným způsobem realizace volného času, který mezi nimi působí bezprostředně i zprostředkovaně, v rámci země i v širokém mezinárodním kontextu. Přinášejí informace o světě; podněty a inspirace pro praktické jednání; stávají se oblastí zájmové činnosti dětí a mladých lidí, která jim umožňuje novými způsoby se účastnit na mediální tvorbě a životě společnosti.“
(Hájek, Hofbauer, Pávková, 2003, s. 98)

S neobyčejnou rychlostí a razancí se nové formy komunikace staly součástí každodenního života společnosti. Prostupují volný čas na všech úrovních, od individuální po celospolečenskou, od místní po světovou a všechna tato prostředí spojují.

Děti a mládež se s médii setkávají denně a to jak v rodině, škole tak ve svém volném čase. Již děti v předškolním věku mají možnost některé z nich využívat. Prostřednictvím médií získávají informace o světě dospělých i vrstevnicích, rozvíjejí své zájmy, získají inspiraci k zábavě, prožívají chvíle napětí, dobrodružství nebo radosti a někdy se mohou na mediální tvorbě i aktivně účastnit.

V posledních letech došlo a stále dochází ke kvantitativnímu i kvalitativnímu rozmachu nových informačních a komunikačních technologií, které se uplatňují ve volném čase dětí a mladých lidí. Dnes je už naprosto běžné využívání přenosných prostředků těchto technologií jako jsou mobilní telefony s fotoaparátem, různé osobní počítače s připojením k internetu atd. Přesto si svůj význam ponechávají tištěná média.

Formy vztahu mezi mladými lidmi a médii:

- děti a mládež bývají předmětem zájmu médií určených dospělým – média mluví o dětech,
 - setkávají se s médii jako uživatelé – média mluví k dětem,
 - děti se samy účastní mediální tvorby – děti mluví prostřednictvím médií.
- (Hofbauer, 2004, s. 128 – 129)

Hofbauer (2004, s. 136 – 137) uvádí, že způsoby využívání médií v dnešní době vytváří pozitivní vztah k předkládaným informacím, k námětům volnočasové činnosti a probouzejí zájem dětí a mladých lidí k vyjadřování svých názorů. Spojitost mezi mladým uživatelem – médiem – společností se rozvíjí denně, opakovaně a velmi často. Pro uživatele je aktuální požadavek učit se média využívat vhodně a přiměřeně se záměrem naučit se v nich nalézat potřebné informace. Je nutno podotknout, že média ve volném čase dětí působí i negativními vlivy. Ty se mohou projevit okamžitě nebo zůstat latentní. Příliš časté využívání médií ve volném čase může vést až k závislosti na nich nebo způsobuje absenci kompenzačních činností. Média umožňují získávat množství informací a navazovat kontakty s lidmi, ale často se tak děje bez zažité osobní zkušenosti a rozvíjení vztahu. Proto je důležité navrhovat volný čas tak, aby nevedl k jednotvárnosti a stereotypnosti, ale podporoval všestranný rozvoj osobnosti.

2.13 Pedagogika volného času

Od poloviny šedesátých let minulého století v evropských zemích vznikaly podmínky pro rozšiřování volného času. Začala se zkracovat pracovní doba, postupně byl zaveden pětidenní pracovní a školní týden, rostl počet žáků studujících na středních a vysokých školách a jejich účast na aktivitách volného času.

Volný čas se v praxi i teorii začal doceňovat v mezinárodním měřítku, což mělo vliv i na terminologii. Již od 40. let 20. století se občas objevovalo označení *aktivity volného času* nebo *zařízení volného času*.

Rozsah, možnosti a význam volného času dále rostl. Mezníkem v jeho chápání se stala 90. léta 20. století, kdy se rozšířilo věkové, sociální a zájmové spektrum účastníků. Význam a výchovné možnosti volného času začaly být analyzovány a využívány vznikající pedagogikou volného času a jinými příbuznými obory. (Hofbauer, 2004, s. 16 – 17)

Ucelené poznatky týkající se aktivit a institucí volného času zprostředkovávají pedagogika volného času a věda o volném čase:

„Pedagogika volného času se zabývá pojetím a cíli, obsahem a způsoby výchovného zhodnocování volného času, organizacemi a institucemi, které tyto aktivity uskutečňují nebo pro ně vytvářejí podmínky, a koncepcemi jeho dalšího vývoje propracovanými na základě vývoje společnosti a oboru samého.“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008, s. 12) Pedagogický slovník označuje pedagogiku volného času jako disciplínu pedagogiky, zaměřenou na výchovné a vzdělávací prostředky, napomáhající autonomnímu a smysluplnému využívání volného času dětí, dospívajících i dospělých. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 161) Při činnosti s dětmi a mládeží se používá i označení *výchova mimo vyučování*. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008, s. 65)

„Věda o volném čase zkoumá vznik volného času, rozvoj jeho rozsahu a funkcí i podmíněnost společenským kontextem, řeší jeho pronikání mezi mladou populací, pro kterou je významnou podmínkou jejího současného života i perspektivou úspěšného rozvoje.“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008, s. 12)

2.13.1 Hlavní principy pedagogiky volného času

- pohled na volný čas jako na prostředek rozvoje osobnosti, upevňování zdraví, volný čas jako výzva a úkol osobnosti,
- aktivita subjektu, překonání pasivní konzumace, rozvoj tvořivosti a nápadů,
- orientace na sociální kontakt, společné prožívání volného času s rodinou a přáteli,
- uvolněnost, otevřenost pro nové,
- zábava, radost, požitky z činnosti,
- uvolnění, odreagování, prostor pro znovunalezení smyslu. (Hájek a kol., 2004, s. 35 – 36)

2.13.2 Základní terminologie pedagogiky volného času

Nejzásadnějším pojmem je neodmyslitelně *volný čas*, jež byl vysvětlen v kapitole 2.2, a proto se k němu nebudu vracet. Dále je součástí tohoto slovního spojení slovo *pedagogika*. V odborném významu jde o vědu a výzkum zabývající se vzděláváním a výchovou v různých sférách života společnosti. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 160) Dalším důležitým pojmem je *výchova mimotřídní*, jsou to aktivity realizované školou mimo povinnou školní výuku. Pojem *výchova mimoškolní* je činností uskutečňující se mimo školu (např. ve sdruženích a zařízeních volného času). Moderní koncepce školního vzdělávání prosazuje, že mimo třídy a školy by měla probíhat významná část vyučování, aby se škola otevírala dalším prostředím a učení se propojilo s praxí. Z tohoto důvodu byly tyto dva pojmy v 60. letech 20. století nahrazeny správnějším pojetím *výchova mimo vyučování*. (Hofbauer, 2004, s. 15 – 16) Toto pojetí se nevztahovalo k třídě nebo škole, nýbrž k vyučování. Zahrnovalo aktivity, kde se děti mohly rozhodnout, jestli se jich budou účastnit nebo ne. Dnes se *výchova mimo vyučování* vyznačuje tím, že probíhá mimo povinné vyučování, mimo bezprostřední vliv rodiny, realizuje se ve volném čase a zároveň je zajišťována institucemi. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2003, s. 13)

„Výchova pro volný čas zdůrazňuje cílové zaměření této oblasti výchovy. Podstatou je utváření, rozvíjení a kultivování schopností, dovedností, motivace a kompetencí pro hodnotné využívání volného času. Termín výchova ve volném čase bere v úvahu specifické podmínky výchovy. Je součástí výchovného působení v té části lidského života, o které může člověk relativně svobodně rozhodovat. Pojem výchova volným časem označuje aktivity ve volném čase, příslušné instituce, použité metody a formy jako prostředky výchovy.“ (Hájek a kol., 2008, s. 67)

V dokumentech Rady Evropy a Evropské unie se rozšířily pojmy:

- *Výchova formální* je systém aktivit, uskutečňovaných ve školách nebo v odborných vzdělávacích zařízeních. Je zjišťován a podporován státem, věkově odstupňován a zahrnuje vzdělání od základního po vysokoškolské. Zakončení stupně vzdělání je potvrzeno dokladem o absolvování.

- *Výchova informální* je učením vyplývajícím z každodenního kontaktu a zkušenosti s rodinou, prací, přáteli, vrstevníky, médii a vlivy ostatních činitelů působících v různých životních prostředích.
- *Výchova neformální* je cílená strukturovaná aktivita mimo formální výchovný systém. Zpravidla neprobíhá ve škole ani v odborném zařízení a také nebývá zakončena dokladem. Hlavním rozdílem mezi výchovou informální a neformální se pokládá skutečnost, že informální je dána postavením dítěte a neuskutečňuje se rozhodnutím. Neformální výchova z dítěte naopak vychází, realizuje se prostřednictvím jeho dobrovolné aktivity a proto má k výchově ve volném čase nejbližší. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2003, s. 14 – 15)

2.14 Volný čas dětí a mládeže

Volný čas dětí a mládeže se liší od volného času dospělých:

- Rozsahem.
- Obsahem.
- Mírou samostatnosti a závislosti.
- Nezbytností pedagogického ovlivňování.

Děti a mládež mají většinou více volného času, než mají dospělí. Jsou však i děti, které trpí jeho nedostatkem, nebo jsou i tací jedinci, jež mají volného času nadbytek a neumí jej vhodně využít. Samostatnost dítěte závisí na jeho věku, psychické i fyzické vyspělosti, na rodinném prostředí a možnostech volnočasových aktivit daného regionu. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008, s. 66)

2.15 Prostředí a zařízení k trávení volného času

Prostředí, ve kterých děti a mládež tráví volný čas jsou velmi pestrá. Můžeme je rozdělit do několika druhů:

- Školy a školská zařízení – jsou součástí škol (školní družiny, školní kluby).
- Zařízení pro výchovu mimo vyučování – nejsou součástí škol (domy dětí a mládeže, stanice zájmových činností, domovy mládeže), zařízení pro ústavní výchovu (např. dětské domovy), subjekty zabývající se výchovou ve volném čase (organizace dětí a mládeže, tělovýchovné organizace, zájmové svazy).
- Domácí prostředí (byt, dům, zahrada domu, dvůr, atd.).
- Veřejná prostranství (ulice, parky, hřiště, sportovní centra, přírodní prostředí, restaurace, diskotéky, divadla, kina apod.). (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2003, s. 22)

2.15.1 Instituce pro výchovu mimo vyučování a ve volném čase

Výchova ve volném čase se zpravidla uskutečňuje v rámci určité instituce. V této kapitole uvádím přehled zařízení pro výchovu mimo vyučování .

Školní družiny a školní kluby:

Tato výchovná zařízení jsou hlavní formou mimo vyučování a péče o děti v průběhu školního roku. Školní družiny jsou určeny žákům 1. – 5. tříd a školní kluby žákům 6. – 9. tříd. Činnosti ve školní družině a klubu navazují na vzdělávací činnost v ZŠ. Uskutečňují se tam hlavně činnosti odpočinkové, rekreační, zájmové, mohou se připravovat na vyučování atd. Výchovné pedagogické působení vychovatele je záměrné a cílevědomé.

Střediska pro volný čas dětí a mládeže:

Jsou to domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností. Mají rekreačně výchovně vzdělávací funkci. Stanice zájmových činností se zaměřují jen na konkrétní zájmové oblasti. Jejich činnost je velmi různorodá. Nabízí různé druhy pravidelných zájmových činností jako jsou kroužky, soubory, kluby, oddíly a kurzy. Dále děti mohou využívat i příležitostných zájmových činností např. tábory a dále nabízí i různé spontánní aktivity.

Domovy mládeže:

Domov mládeže je školské zařízení umožňující žákům středních a vyšších odborných škol kvalifikované výchovné působení, stravu a ubytování. Výchovná činnost zde navazuje na obsah vzdělávací práce na střední škole. Domovy mládeže jsou v provozu během školního roku. Jsou buď součástí školy nebo samostatné a slouží více žákům. Vychovatel má zde funkci pedagoga, zastupuje rodiče a rádce. Denní rozvrh má zde pevný režim počínaje budíčkem, přes úklid až k večerce.

Preventivně výchovná péče, ústavní a ochranná výchova:

Podle Stárka je základním a mimořádně významným činitelem ve výchově dítěte, v jeho individuálním vývoji, při formování názorů, postojů a utváření jeho hodnotové orientace rodina. Současně s rodinou působí ve výchově i další činitelé, z kterých má každý svou funkci, jež umožňují rozvíjet rysy osobnosti a uplatňují rozličné výchovné postupy. Výchova je součástí celospolečenského působení. Důležitá je pomoc rodině, která selhává při výchovných funkcích a při ohrožení psychického, fyzického i sociálního vývoje dítěte. Těmto problémům můžeme předejít včasnou prevencí a výchovnými opatřeními v zájmu dítěte.

Instituce a prostředí preventivně výchovné péče, ústavní a ochranné výchovy:

- Střediska výchovné péče,
- Náhradní rodinná výchova (náhradní výchovná péče, nezrušitelné osvojení, pěstounská péče),
- Ústavní a ochranná výchova (diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy). (Pávková a kol., 2002, s. 133 - 138)

Sdružení dětí a mládeže ve volném čase:

O volný čas dětí a mládeže se starají sdružení, která si podle zaměření kladou cíl vzdělávacího, výchovného nebo rekreačního směru.

Junák, Pionýr, Česká tábornická unie, Duha, Hnutí Brontosaurus, YMCA, Občanská sdružení pracující s mládeží, Tělovýchovné a sportovní organizace, Organizace církví a náboženských společností atd.

Vyplňování volného času dětí nabízí i další subjekty doplňující celkový přehled o systému výchovy mimo vyučování jako jsou např. základní umělecké školy, jazykové školy, zařízení místní kultury atd. (Hofbauer, B. in Pávková a kol., 2002, s. 141 – 146)

3 MÉDIA

Ať už chceme nebo ne, média nás obklopují všude kolem nás. Většina z nás je považuje za součást života, který si bez nich už nedovedeme ani představit.

V této kapitole bych ráda přiblížila problematiku médií, tedy jejich vymezení, funkce, vliv atd.

3.1 Pojem média

V současnosti patří pojem média mezi nejpoužívanější témata . Velmi často se o nich mluví a píše v nejrůznějších souvislostech a významech. Média jsou především tisk, rozhlas, televize a tzv. nová média založená na digitálním přenosu dat. Význam pojmu média je ale širší. (Jirák, Köplová, 2007, s. 15 – 16)

Původ slova vychází z latiny ze slova médium a znamená prostředek; prostředí; to, co zprostředkovává děj; prostředek komunikace, masové komunikace nebo mediální komunikace. (Reifová a kol., 2004, s. 139) S tímto pojmem se můžeme setkat v mnoha oborech: ve fyzice, chemii, biologii, výpočetní technice i teorii sociální komunikace. Obory věnující se projevům mezilidské, sociální komunikace označujeme pojmem médium/média, to co zprostředkovává někomu nějaké sdělení, tedy médium komunikační. Médii mohou být označovány technologie, které zajišťují produkci, přenos a příjem sdělení, jindy médii myslíme lidi, produkující mediální obsahy. Za médium se považují i kódy, které se používají při komunikaci (např. český jazyk). Tyto kódy se nazývají primární komunikační média.

Velkým zlomem v rozvoji médií se stal vynález knihtisku Johanese Gutenbergem kolem roku 1450.

Média jsou velice složitý a v čase se proměňující sociálněkomunikační jev , který je podmíněný společenskou, technickou, politickou i kulturní dobou situací. Můžeme rozlišovat různé kategorie médií podle typu společenských vztahů. Média sloužící k podpoře interpersonální komunikace, tedy k dorozumívání mezi dvěma jednotlivci, nazýváme *interpersonální média*. Mohou jimi být dopisy, e-mailové

zprávy, telefon aj. Média sloužící celé společnosti, tedy komunikaci mezi jedním výchozím bodem a blíže nespecifikovaným, ale vysokým počtem cílových bodů označujeme výrazem *masová média*. Mezi masová média patří noviny, časopisy, knihy, pozemní, kabelové i satelitní televizní a rozhlasové vysílání, filmy, kompaktní disky, magnetofonové nahrávky, internet. (Jirák, Köplová, 2007, s. 16 – 22)

3.2 Masová média

Noviny, časopisy, kinematografie, rozhlas, televize, internet, počítačové hry, kabelové a satelitní vysílání, informace a zábava prostřednictvím mobilních telefonů, to vše tvoří podobu současného života rozvinutých společností, které se označují jako informační, postindustriální nebo postmoderní. Jedná se o komunikační prostředky, umožňující osobitý typ společenské komunikace. Podstat této komunikace spočívá v šíření sdělení z jednoho místa a mohlo být používáno všemi, kdo na něj narazí nebo ho vyhledá. Příjemci nejsou konkrétní jedinci či skupina, ale anonymní, obecně definované množiny příjemců, jež se označují pojmem *masa*. (Mičienka, Jirák a kol., 2007, 17 – 18) Podle Slovníku mediální komunikace se používá k označení velkého, početně nedefinovatelného množství lidí, kteří jsou rozptýleni v prostoru a neexistují mezi nimi fyzické ani sociální vazby. (Reifová a kol., 2004, s. 128)

Technické záležitosti významně ovlivňují možnosti a podobu masové komunikace. Tisk umožnil výrobu velkého počtu stejných kopií, vysílání dovolilo rychle přenášet sdělení k velkému počtu příjemců. Díky digitalizaci je snazší přenášet texty i obrazy rychle na velké vzdálenosti. Právě digitalizace umožnila rozvoj celosvětové sítě internet, kterou je možné posílat a přijímat sdělení okamžitě bez ohledu na geografickou polohu odesílatele a příjemce. Tato média, vzniklá digitalizací označujeme jako nová média.

I když prostředí, ve kterém fungují masová média mění, podstata starých i nových médií zůstává stejná: „*Masová média disponují technickými prostředky a organizačním uspořádáním, jež jim dovolují pravidelně (popřípadě průběžně) nabízet anonymní a otevřené množině příjemců sdělení, která mohou informovat, vzdělat či bavit.*“ Stará a nová média se liší nabídkou. Stará média mají nabídku

hotovou, noviny i časopisy se dají přečíst, televizní vysílání si můžeme zhlédnout, poslechnout, změnit či stanici úplně vypnout. Zatímco nová média umožňují mnohem větší a interaktivnější možnosti. (Mičienka, Jiráček a kol., 2007, s. 17 – 18)

3.3 Vývoj médií

Masová média mají své dějiny a minulost, které jsou součástí vývoje člověka. Základ technických změn je vynález knihtisku, ale skutečný rozvoj masových médií je položen na průmyslové revoluci. Rozhodujícím znakem modernity je stav, ve kterém se práce stala zbožím, jelikož početné masy lidí nemají co jiného nabídnout, než svou vlastní sílu, zatímco malá skupina disponuje čím dál větším objemem prostředků. Za ty si může jejich práci koupit za cenu, jež si sama stanoví. Rozvoj obchodu se stále více rozšiřoval a to vedlo k potřebě získávat informace o cenách různého zboží a v různých obchodních centrech. To vedlo k rozvoji komunikačních prostředků. Jako první byly noviny, které ze začátku poskytovaly informace o cenách zboží v přístavech a o očekávaných dodávkách vzácného zboží.

Ukázalo se, že tisk je vhodným prostředkem šíření názorů a poznatků. Již knihtisk podpořil šíření písma mezi laiky. Modernizace společnosti je spojena s bojem za svobodu projevu. Dějiny médií jsou současně dějinami cenzury a snahy o její zrušení nebo omezení. Tento fakt si média nesou dodnes.

Postupem času se média stala významným ekonomickým odvětvím. Během 19. století pokročila technologie výroby novin a celkově modernizace společnosti natolik, že bylo možné vyrábět velký počet kopií a to dostatečně rychle. Noviny byly určeny pro vyšší a vzdělanější vrstvy lidí, vedle toho začaly postupně vznikat i listy s jiným obsahem sdělení určené nižší a střední vrstvě čtenářů. Na konci 19. století dochází ve všech vyspělých zemích ke komercializaci médií.

N přelomu 19. století se ve Velké Británii začaly vydávat noviny i s reklamami, různými soutěžemi apod. „*Podstatou mediálního průmyslu je obchodování s budoucí pozorností příjemců.*“

Ve druhé polovině 19. století postupně vznikaly politické strany a současně s nimi vycházela i nová periodika politických stran. V této době narůstal počet časopisů, určených pro široké spektrum čtenářů.

Následující etapa je spojována s rozvojem kinematografie, nástupem rozhlasu a televize a tato etapa trvá i dnes. Tato média přišla do Evropy z USA. Jejich největší rozmach byl až v 70. a 80. letech 20. století, kdy začaly stávat součástí domácností. Ekonomicky motivovaná produkce nabyla takových rozměrů, že se postupně stala významnou součástí hospodářství v jednotlivých státech.

Komericializaci provázejí změny v obsahu mediálních produktů označované jako bulvarizace. (Mičienka, Jiráček a kol., 2007, s. 19 – 20) Bulvární tisk pochází z francouzštiny a znamená ulice. Je to kategorie tisku odvozená od formy distribuce pouličním prodejem. Pojem pochází z francouzské tradice, kdy od třicátých let 19. století prodával tisk na bulvárech. (Reifová a kol., 2004, s. 287)

V první třetině 20. století pronikly prvky komercializace i do Československa a to hlavně ve filmu a hudbě, ale tisk si dále zachovával politický charakter. Bulvární listy sice existovaly, ale nebyly plně rozvinuty. Rozvoj médií se u nás začal plně rozvíjet až po roce 1989. To vedlo ke vzniku různých zábavních a hudebních stanic, komerčních televizí, bulvárních deníků i časopisů.

Vývoj médií není zdaleka ukončen jak technicky, tak společensky. Na sklonku 20. století nastoupila síťová média a prudký rozvoj internetu znamená z hlediska médií rozšíření možností ekonomického úspěchu. Na internet rychle pronikl prodej i reklamy. Tyto média mají výhodu, jelikož se mohou zaměřit na určitou skupinu uživatelů a zároveň mají nízké náklady na výrobu i distribuci.

„Technický rozvoj digitální komunikace podpořil směřování médií k vytváření nadnárodních konglomerátů – média se tak stala odvětvím, které se rychle ekonomicky globalizovalo. Dnes jsou rozhodujícími subjekty na světovém trhu společnosti, které ovládají současně vydavatelství novin a časopisů, nakladatelství knih, televizní kanály i filmová studia a distribuční sítě ve více zemích najednou.“ Politická a ekonomická role médií se navzájem doplňují, podporují a vybízejí k využití. Média rozhodují o tom, kdo a jak může před veřejnost předstoupit a to jim dává velkou moc. V kulturní oblasti jsou zdrojem představ o společnosti a jejich hodnotách a rozhodujícím zdrojem vyplňování volného času. (Mičienka, Jiráček a kol., 2007, s. 20 – 21)

3.4 Funkce masových médií

„Funkce médií se mění v závislosti na typu uspořádání společnosti, kulturním kontextu, sociálních, politických a ekonomických podmínkách.“

Média se aktivně podílejí na formulování představ o tom, co by měla dělat, o tom, co dělají a co si lidé myslí, že média dělají.

- **Zábavní funkce médií:** Média poskytují publiku zábavu, uvolnění a potěšení. Zábavní funkce také odvádějí pozornost publika od závažných sociálních problémů a celospolečenských negativních událostí.
- **Informační funkce:** Média poskytují publiku potřebné informace o událostech v celém světě. Pomáhají publiku vytvářet si představu o světě a jeho společenské, politické a geografické existenci. Dále ukazují publiku určitý pohled na svět a zároveň ho uklidňují.
- **Kulturní funkce:** Média podávají publiku materiály a informace, jež ovlivňují kulturu a stávají se její součástí, čímž zajišťují kulturu kontinuitu. Materiály vytvářejí masovou kulturu na úkor rozmanitosti subkultur, udržují v kultuře dané společnosti stabilitu, ale také podporují změnu a růst.
- **Sociální funkce:** Média dávají publiku příklady života společnosti, jejího jednání a společenské interakce. Příklady přispívají k socializaci, nabízejí příjemcům představy a vztahy, které chápou jako přirozené, což jim brání chovat se jinak osvojovat si jiné názory. Příklady slouží jako určitý návod k tomu, jak si vyložit představy o společnosti.
- **Politické funkce:** Média poskytují publiku představu o politických událostech, tématech a aktivitách. Tato představa jim umožňuje pochopení, jak politika funguje a že se mohou podílet na politickém dění. Média jsou schopna mobilizace veřejného mínění. Také mohou plnit funkci propagandy. (Burton, Jiráček, 2001, s. 140 – 143)

3.5 Účinky médií

Média, ať už přímo nebo nepřímo, ovlivňují představy, přesvědčení, postoje, hodnoty a chování příjemců. Zároveň je ale velmi těžké spolehlivě vědecky prokázat jakékoliv účinky médií na jednotlivce nebo společnost.

Účinky médií lze studovat ze dvou stran. Můžeme sledovat jednak chování médií nebo chování příjemců. V obou případech je významným faktorem kontext. V současnosti jsou důležité i zangažovanost příjemce, jeho predispozice a dosavadní znalosti a zkušenosti.

Podle Burtona a Jiráka můžeme účinky médií rozdělit na krátkodobé (přímé) a dlouhodobé (nepřímé). (Burton, Jirák, 2001, s. 347 - 348)

Krátkodobé účinky: V počátcích studia médií převládala představa, že média poskytnou nějaký podnět a bezprostřední reakcí bude změna chování publika. Tato představa patří již v dnešní době do historie představ o účincích médií. Lidé nejednají okamžitě a nereagují pouze na jeden podnět, je třeba vzít do úvahy více proměnných než jen média. Navíc všichni lidé nereagují stejně, protože každý máme jiné zkušenosti, jsme v jiném rozpoložení, máme různé osobní starosti apod. (Burton, Jirák, 2001, s. 349 - 350)

Dlouhodobé účinky: Vliv krátkodobých účinků byl brzo zavrhnut a výzkum se začal ubírat ke zkoumání účinků médií z pohledu dlouhodobého.

Přišlo se na to, že ať už jsou účinky jakékoliv povahy, vždy se dostaví za delší dobu a týkají se spíše změn v postojích a názorech než v jednání a chování. Tato představa o účincích médií je velmi pravděpodobná a řada výzkumů ji podporuje. Přesto je výzkum účinků médií velmi složitý. Problém je v tom, že se jen obtížně zkoumají publika v dosti dlouhém časovém období, aby bylo prokazatelné, že se jejich názory a postoje skutečně změnily. Ještě složitější je oddělit od sebe vliv médií od všech ostatních. (Burton, Jirák, 2001, s. 350)

Pozitivní účinky:

- Odhalování korupce.
- Předkládání kultury milionům lidí.
- Informování o událostech z celého světa. (Musil, 2005, s. 8)

Negativní účinky:

- snižování vkusu veřejnosti.
- potlačování tvořivosti.
- zvyšování hladiny kriminality.
- přispívání ke všeobecnému kulturnímu rozkladu. (Musil, 2005, s. 8)

3.6 Mediální kultura

Média jsou součástí kultury, jsou jí ovlivňovány a současně ji ovlivňují. Média spousta společných rysů, ale zároveň jsou rozdíly mezi nimi jasně viditelné. Různé kultury kladou různý důraz na podíl např. sdělených informací nebo na práci s titulky atd. Média se také výrazně podílejí na způsobu formování různých projevů kultury dané společnosti. Masová kultura bývá považována za druhotný produkt průmyslové revoluce společně s industrializací a urbanizací. Média mají tu schopnost, že z malého počtu zdrojů dokážou sdělovat stejný obsah velkému počtu příjemců a tak ovlivňovat jejich intelektuální, estetické, zábavné a volnočasové projevy a přitom nedochází k fyzickému sblížení těchto mas. Pro tuto schopnost jsou média považována za podstatnou a nenahraditelnou podmínku rozvoje masové kultury. (Jirák, Köplová, 2007, s. 55 – 57)

3.7 Masová komunikace

Pojem masa jsem již přiblížila v kapitole 3.2, proto jej už nebudu znovu popisovat. Dále tedy charakterizuji pojem *komunikace*. Podle slovníku mediální komunikace vychází z latinského *communicatio*; od *communicare* – spojovat

produkce a výměna sdělení prostřednictvím znakových systémů. Existuje spousta definic komunikace, většina z nich se však řídí pěti základními prvky: komunikátor, adresát, komunikační kanál, mediované sdělení, účinek. Dance a Larson definují komunikaci jako proces, který začíná, když je sdělení koncipováno komunikátorem, poté je zakódováno, resp. přeloženo do signálu nebo sekvence signálů a přeneseno prostřednictvím média nebo komunikačního kanálu k příjemci, který sdělení dekóduje, interpretuje ho a nějakým způsobem vrací signál (informaci), že sdělení bylo, nebo nebylo porozuměno. Pro proces komunikace je významný sociální, historický a kulturní kontext, který se podílí na konstituci významu komunikovaného sdělení. (Reifová, 2004, s. 98 – 99)

Masová komunikace je součástí sociální komunikace. Vyznačuje se tím, že se všechny komunikační činnosti dějí v institucionalizované podobě tedy prostřednictvím masových médií. „*Masová komunikace je definována jako proces přenosu sdělení od komunikátora k adresátovi, přičemž komunikátorem je komplexní organizace zaměstnávající profesionální komunikátory a užívající specializované technologie k výrobě vysoce standardizovaných sdělení určených pro rozsáhlé, nesourodé a disperzní publikum.*“ Mezi masovou komunikaci se většinou zařazují noviny, časopisy, kina, televize, rozhlas, reklama a internet, občas i vydávání knih a produkce spotřební hudby. (Reifová a kol., 2004, s. 100)

II PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Praktická část výzkumu je zaměřena na zjištění vztahu školní mládeže k médiím, masové komunikaci a na trávení volnočasových aktivit. Samotný výzkum byl realizován na Fakultní Základní škole Olomouc, Tererovo nám. 1 v únoru 2011. Výzkum probíhal formou dotazníkového šetření, která je v pedagogických výzkumech velmi frekventovaná. Osobně jsem respondentům předala dotazníky, jež byly ihned vyplněny a následně vybrány zpět. Dotazník byl vyplňován anonymně dívkami a chlapci z druhého stupně. Je tvořen 20 otevřenými i uzavřenými otázkami. Každá z nich má různý počet uzavřených nebo polouzavřených a výběrových nebo výčtových odpovědí. Děti měli za úkol zakroužkováním vybrat nebo dopsat vždy jen jednu odpověď. Otázky byly formulovány tak, aby byly srozumitelné a jasné přiměřeně k věku dětí a aby bylo možné dosažení předem daných cílů diplomové práce. Získaná data jsem poté zaznamenala v přehledných tabulkách a grafech. Dotazník je součástí diplomové práce zařazen jako Příloha č. 1.

4.1 Formulace hypotéz

Hypotézami rozumíme pokusné, předběžné, prozatímní odpovědi na položené otázky. Jsou to podmíněné výroky o vztazích mezi dvěma nebo více proměnnými. (Chráška, 1998, s. 11)

Na základě prostudované odborné literatury jsem si stanovila následujících 5 pracovních hypotéz, které vychází z předpokladu, že média, masová komunikace a volnočasové aktivity jsou v dnešní době přirozenou součástí života dětí.

H1: Předpokládám, že chlapci a dívky tráví stejnou dobu sledováním televize.

H2: Předpokládám, že dívky poslouchají rádio stejně často jako chlapci.

H3: Předpokládám, že chlapci využívají více počítač jiným způsobem než dívky.

H4: Předpokládám, že dívky navštěvují knihovnu stejně často jako chlapci.

H5: Předpokládám, že dívky se věnují přípravě do školy odlišnou dobu než chlapci.

Při ověřování platnosti hypotéz se používají statistické testy významnosti. Jsou to postupy, pomocí nichž ověřujeme, zda existuje mezi proměnnými vztah. Jestliže na základě testu významnosti rozhodneme, že výsledek šetření je statisticky významný, znamená to, že je nepravděpodobné, že by tento výsledek byl způsoben pouhou náhodou.

Výzkum probíhal formou dotazníkového šetření, a proto bude nejvhodnější použít test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Tento test se často využívá v případech, kdy rozhodujeme, zda je souvislost mezi dvěma pedagogickými jevy, které byly změřeny na úrovni nominálního popř. ordinálního měření.

Výsledky z dotazníkového šetření zapíšeme do kontingenční tabulky. Hodnoty v tabulce vyjadřují četnosti respondentů, kteří odpověděli určitým způsobem na první otázku a současně určitým způsobem na druhou otázku.

Před samotným testem nezávislosti chí-kvadrát, musíme formulovat nulovou a alternativní hypotézu. Nulová hypotéza H_0 předpokládá, že mezi sledovanými jevy není vztah. Alternativní hypotéza H_A , předpokládá, že mezi sledovanými jevy je vztah.

Dále je nutné vypočítat očekávanou četnost O pro každé pole kontingenční tabulky. Očekávané četnosti, jsou četnosti, odpovídající platnosti nulové hypotézy a jsou uvedeny v závorkách. Očekávanou četnost pro příslušné pole kontingenční tabulky vypočítáme tak, že vynásobíme marginální četnosti (součty četností v řádcích a sloupcích) a součin vydělíme celkovou četností.

Pro každé pole tabulky musíme také vypočítat testové kritérium χ^2 , které vypočítáme $(P - O)^2 / O$. P je pozorovaná četnost. Vypočítaná hodnota χ^2 je ukazatelem rozdílu mezi skutečností a nulovou hypotézou.

Pro posouzení vypočítané hodnoty χ^2 je nutné dále stanovit počet stupňů volnosti, které určíme vztahem $f = (r-1) \times (s-1)$, kde r je počet řádků a s je počet sloupců v kontingenční tabulce.

Na závěr srovnáme vypočítanou hodnotu testového kritéria χ^2 s kritickou hodnotou pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 a s počtem stupňů volnosti f v tabulce viz příloha č. 2.

V případě, že vypočítaná hodnota testového kritéria je větší nebo rovna kritické hodnotě, pak odmítáme nulovou hypotézu. V případě, že je hodnota testového kritéria nižší než kritická hodnota, pak odmítáme alternativní hypotézu. (Chrásková, 2006, s. 79 - 94)

4.2 Výsledky dotazníkového šetření

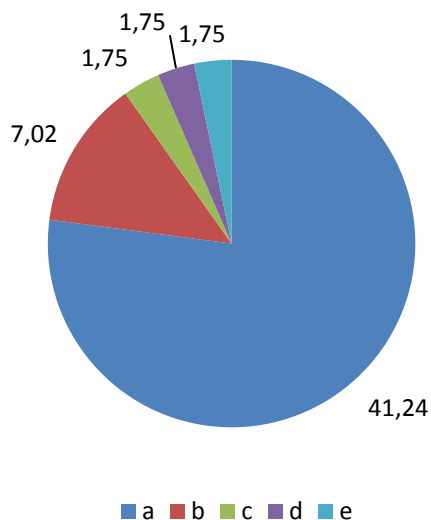
Veškerá získaná data jsem zaznamenala v přehledných tabulkách a grafech. Každé z dvaceti otázek náleží jedna tabulka rozdělena zvlášť na dívky, chlapce a celkem a to na přesný počet dotazovaných, tak tomu odpovídajících procent. Dále jsou součástí každé otázky 1 - 3 grafy zobrazující počty procent uvedených v tabulkách. U otázek č. 2 - 20 jsou zaznamenány i jednotlivé možné odpovědi a k nim přesné počty a procenta zakroužkovaných jednotlivých odpovědí.

Otázka č. 1: Tvé pohlaví

Tabulka č. 1

Dívky		Chlapci		Celkem	
Počet	%	Počet	%	Počet	%
61	53,51	53	46,49	114	100

Graf č. 1: Dívky a chlapci (v procentech)

Z tabulky č. 1 vyplývá, že bylo celkem 114 dotazovaných respondentů. Z toho 61 dívek, což je 53,51 % a 53 chlapců, to je 46,49 %. Dívek bylo o 8 více.

Otázka č. 2: Jak často sleduješ televizi?

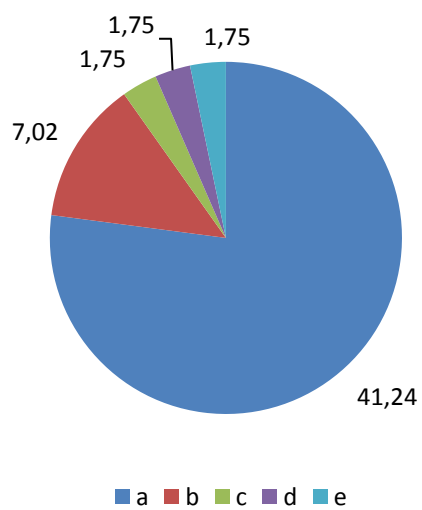
Možné odpovědi:

- a) Každý den
- b) Každý druhý den
- c) Alespoň 1x týdně
- d) Jen o víkendu
- e) Téměř nesleduji

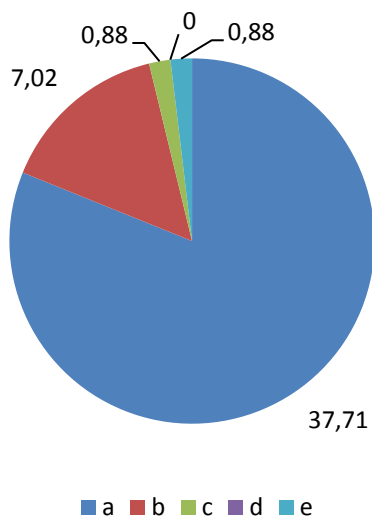
Tabulka č. 2

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a	47	41,24	43	37,71	90	78,95
b	8	7,02	8	7,02	16	14,04
c	2	1,75	1	0,88	3	2,63
d	2	1,75	0	0	2	1,75
e	2	1,75	1	0,88	3	2,63
Celkem	61	53,51	53	46,49	114	100

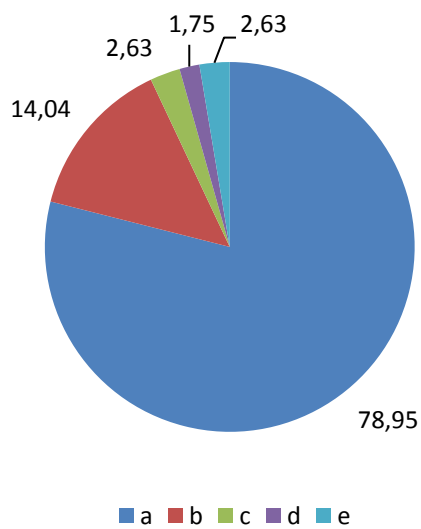
Graf č. 2 Dívky (v procentech)

Graf č. 3 Chlapci (v procentech)

Graf č. 4 Celkem dívky a chlapci (v procentech)

Z odpovědí na otázku č. 2 vyplývá, že 78,95 % dívek a chlapců celkem sleduje televizní vysílání každý den. Jen 14,04 % dětí se dívá na televizi obden, 2,63 % alespoň 1x týdně, pouhých 1,75 % jen o víkendu a 2,63 % televizi nesleduje téměř vůbec. Mezi dívkami a chlapci není nijak zvlášť významný statistický rozdíl v odpovědích na tuto otázku.

Otázka č. 3: Kolik času denně trávíš sledováním televize?

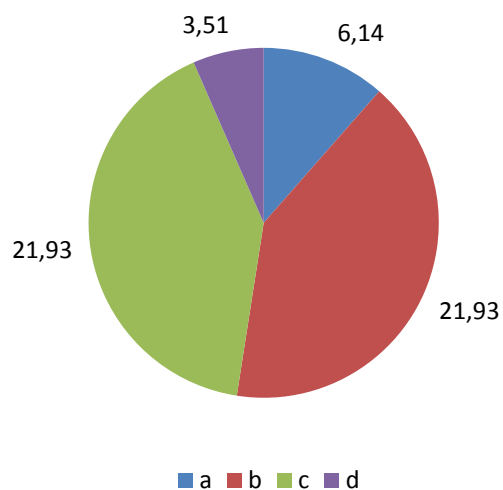
Možné odpovědi:

- a) Více než 4 hodiny
- b) 2 - 4 hodiny
- c) 0 - 2 hodiny
- d) Téměř nesleduji

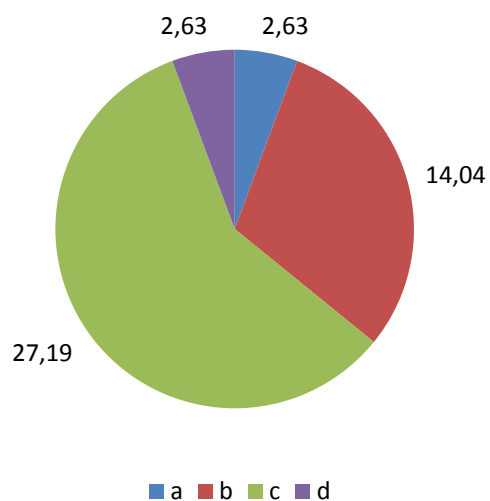
Tabulka č. 3

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a	7	6,14	3	2,63	10	8,77
b	25	21,93	16	14,04	41	35,97
c	25	21,93	31	27,19	56	49,12
d	4	3,51	3	2,63	7	6,14
Celkem	61	53,51	53	46,49	114	100

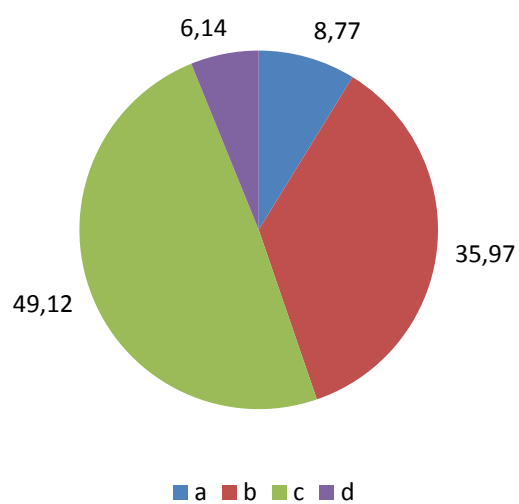
Graf č. 5 Dívky (v procentech)

Graf č. 6 Chlapci (v procentech)

Graf č. 7 Celkem dívky a chlapci (v procentech)

Tato otázka plynule navazuje na předchozí otázku. Nejvíce respondentů a to 49,12 % odpovědělo, že tráví sledováním televize 0 – 2 hodiny denně z toho více chlapců. Dívky sledují televizi nejčastěji 2 – 4 hodiny nebo 0 - 2 hodiny. Obě odpovědi měly shodně 21,93 %. Jen 8,77 % dětí sleduje televizi déle než 4 hodiny denně a naproti tomu 6,14 % ji téměř nesleduje.

Kontingenční tabulka č. 3.1

	Dívky	Chlapci	Celkem
	Počet	Počet	Počet
a	7 (5,35)	3 (4,65)	10
b	25 (21,94)	16 (19,06)	41
c	25 (29,96)	31 (26,04)	56
d	4 (0,25)	3 (3,25)	7
Celkem	61	53	114

Hypotéza H1: Předpokládám, že chlapci a dívky tráví stejnou dobu sledováním televize. Byla vytvořena z otázek č. 1 a č. 3.

H1₀: Mezi chlapci a dívkami a dobou strávenou sledováním televize není závislost.

H1_A: Mezi chlapci a dívkami a dobou strávenou sledováním televize je závislost.

Z tabulky č. 3 jsem vypočítala testové kritérium $\chi^2 = 3,82$. Dále jsem určila počet stupňů volnosti $f = 3$. Poté jsem našla v tabulce, viz příloha č. 2, kritickou hodnotu:

$\chi^2_{0,05}(3) = 7,815$. Po srovnání testového kritéria s kritickou hodnotou jsem zjistila, že hodnota testového kritéria je nižší než hodnota kritická. V tomto případě odmítáme alternativní hypotézu a současně přijímáme nulovou hypotézu. Můj předem stanovený předpoklad, že dívky a chlapci sledují televizi stejnou dobu se potvrdil.

Otázka č. 4: Které pořady sleduješ v televizi nejčastěji?

Možné odpovědi:

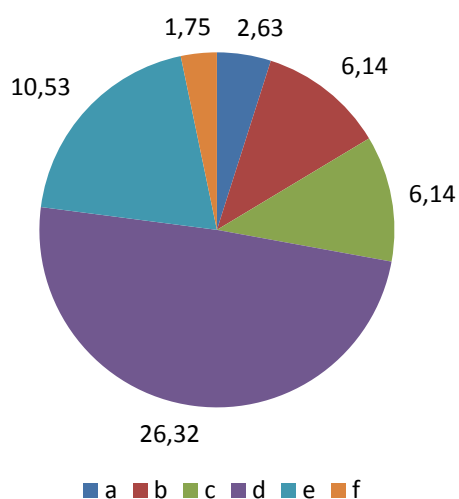
- Zprávy
- Dokumentární
- Sportovní přenosy
- Filmy a seriály

- e) Zábavné pořady, soutěže, reality show, atd.
 f) Jiné (uved' příklady)

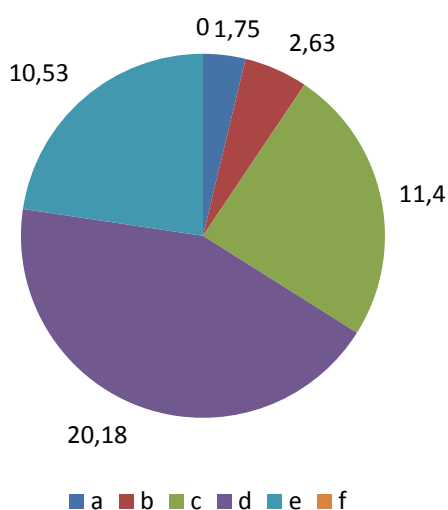
Tabulka č. 4

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a	3	2,63	2	1,75	5	4,38
b	7	6,14	3	2,63	10	8,77
c	7	6,14	13	11,4	20	17,54
d	30	26,32	23	20,18	53	46,5
e	12	10,53	12	10,53	24	21,06
f	2	1,75	0	0	2	1,75
Celkem	61	53,51	53	46,49	114	100

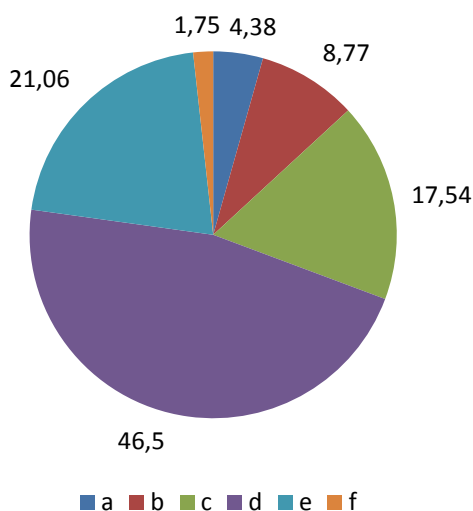
Graf č. 8 Dívky (v procentech)

Graf č.9 Chlapci (v procentech)

Graf č. 10 Celkem dívky a chlapci (v procentech)

Grafy 4. otázky jasně ukazují na převládající odpověď d) Filmy a seriály, která má celkem 46,5 %. Tuto odpověď nejčastěji zakroužkovali jak dívky 26,32 % tak chlapci 20,18 % Jako druhá nejčastější odpověď byla e) 10,53 % u obou pohlaví stejně. Často se také objevovala odpověď c) 17,54 %, méně často už b) 8,77, a) 4,38 % a nejméně f) 1,75 %, kde většinou psali hudební pořady .

Otázka č. 5: Sleduješ v televizi reklamy?

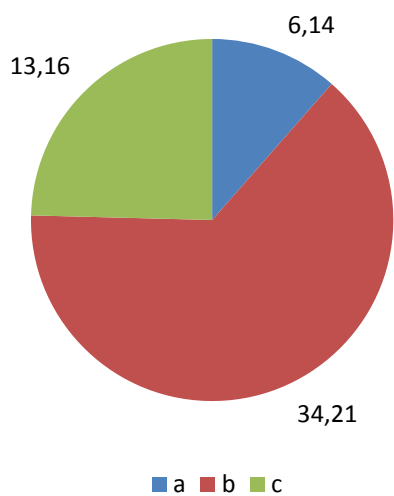
Možné odpovědi:

- a) Ano
- b) Občas
- c) Ne

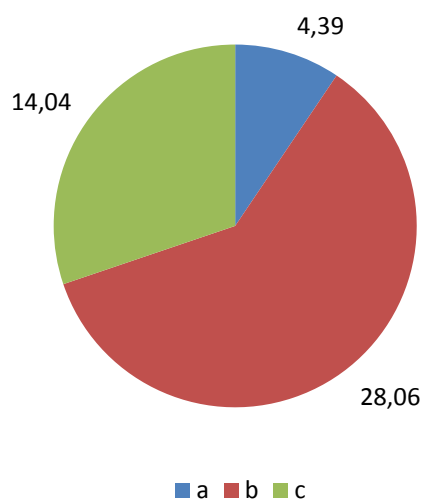
Tabulka č. 5

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a	7	6,14	5	4,39	12	10,53
b	39	34,21	32	28,06	71	62,27
c	15	13,16	16	14,04	31	27,2
Celkem	61	53,51	53	46,49	114	100

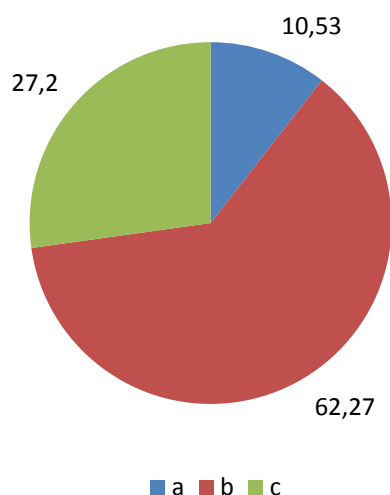
Graf č. 11: Dívky (v procentech)

Graf č. 12: Chlapci (v procentech)

Graf č. 13: Celkem dívky a chlapci (v procentech)

Z posledního grafu vyplývá, že 62,27 % žáků sleduje reklamy v televizi jen občas. 10,53 % chlapců a dívek reklamy sleduje běžně a nejméně, tedy 27,2 % reklamy nesleduje vůbec. Mezi dívkami a chlapci zde není významný rozdíl.

Otázka č. 6: Při nakupování dáváš přednost věcem, které znáš z televizní reklamy?

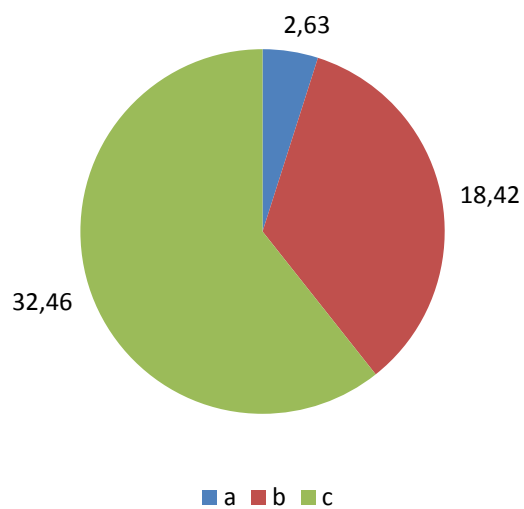
Možné odpovědi:

- a) Ano
- b) Občas
- c) Ne

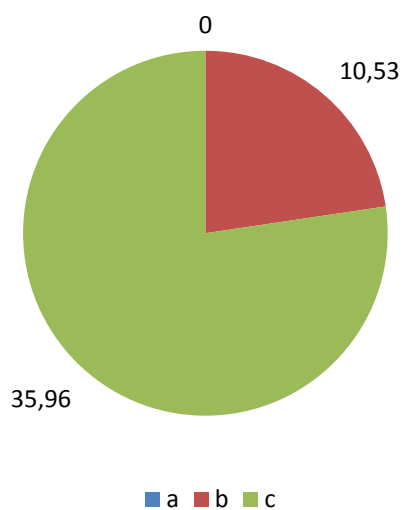
Tabulka č. 6

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a	3	2,63	0	0	3	2,63
b	21	18,42	12	10,53	33	28,95
c	37	32,46	41	35,96	78	68,42
Celkem	61	53,51	53	46,49	114	100

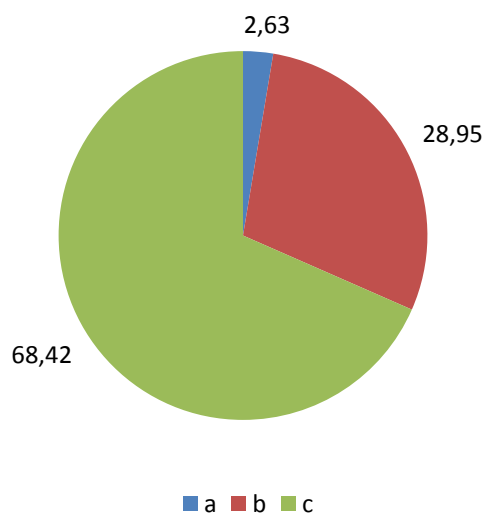
Graf č. 14: Dívky (v procentech)

Graf č. 15: Chlapci (v procentech)

Graf č. 16: Celkem dívky a chlapci (v procentech)

Z výše uvedeného v tabulce č. 6 jasně vyplývá převládající odpověď c), dívky i chlapci se ve většině shodli (68,42 %), že při nakupování nedávají přednost věcem z televizních reklam. 18,42 % dívek a 10,53 % chlapců odpovědělo za b) občas a pouhých 2,63 % dívek dává přednost věcem, které znají z reklam. Žádný z hochů tuto odpověď nevybralo.

Otázka č. 7: Posloucháš rádio?

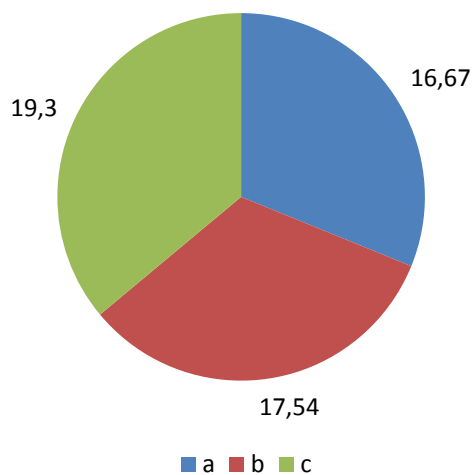
Možné odpovědi:

- a) Ano, každý den
- b) Alespoň jedenkrát týdně
- c) Téměř neposlouchám

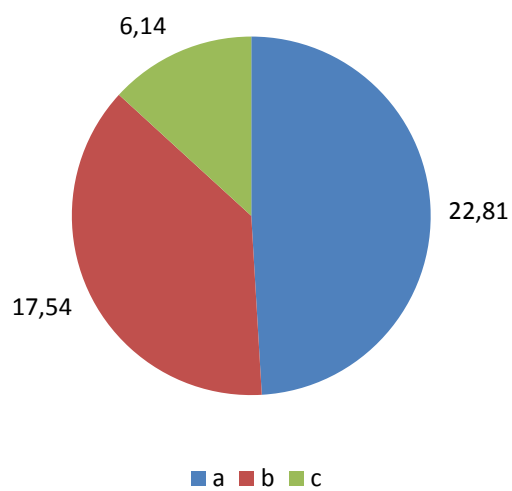
Tabulka č. 7

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a	19	16,67	26	22,81	45	39,48
b	20	17,54	20	17,54	40	35,08
c	22	19,3	7	6,14	29	25,44
Celkem	61	53,51	53	46,49	114	100

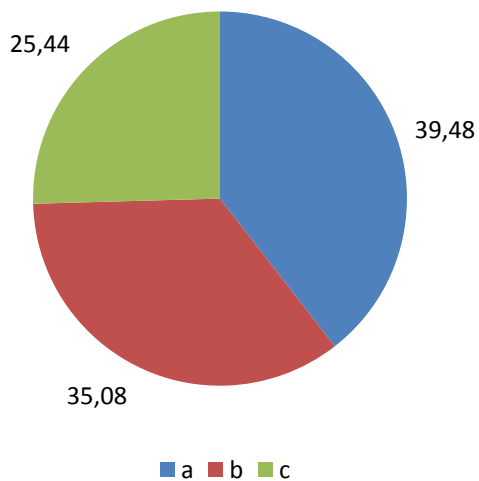
Graf č. 17: Dívky (v procentech)

Graf č. 18: Chlapci (v procentech)

Graf č. 19: Celkem dívky a chlapci (v procentech)

Z odpovědí respondentů je patrný rozdíl v poslouchání rádia mezi dívkami a chlapci. Každý den poslouchá rádio 16,67 % dívek, což je menší 1/3 dívek, zatímco chlapců 22,81 %, to je skoro 1/2 chlapců. V odpovědi b) jedenkrát týdně, se obě pohlaví shodla ve stejném počtu 17,54 %. Pouze 6,14 % hochů a naopak nejvíce dívek 19,3 % uvedlo, že rádio téměř neposlouchá.

Kontingenční tabulka č. 7.1

	Dívky	Chlapci	Celkem
	Počet	Počet	Počet
a	19 (24,08)	26 (20,92)	45
b	20 (21,4)	20 (18,6)	40
c	22 (15,52)	7 (13,48)	29
Celkem	61	53	114

H2: Předpokládám, že dívky poslouchají rádio stejně často jako chlapci.

H₀: Předpokládám, že mezi dívkami a chlapci a frekvencí poslouchání rádia není závislost.

H_{3A}: Předpokládám, že mezi dívkami a chlapci a frekvencí poslouchání rádia je závislost.

$$\chi^2 = 8,33$$

$$f = 2$$

$$\chi^2_{0,05}(2) = 5,991$$

Hodnota testového kritéria je vyšší než kritická hodnota, a proto odmítáme nulovou hypotézu a zároveň přijímáme alternativní hypotézu. Mezi dívkami a chlapci a frekvencí poslouchání rádia je závislost. Z tabulky i grafů je patrné, že chlapci poslouchají rádo častěji než dívky.

Otázka č. 8: Co nejraději čteš?

Možné odpovědi:

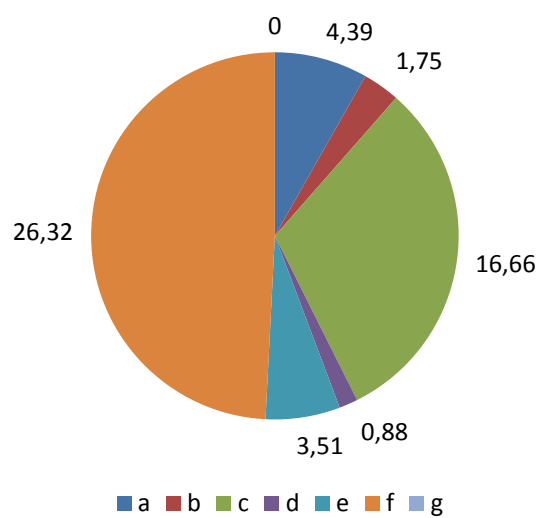
- a) Encyklopedie, naučné knihy
- b) Thrillery
- c) Romány
- d) Básně
- e) Noviny

- f) Časopisy
- g) Dobrodružné

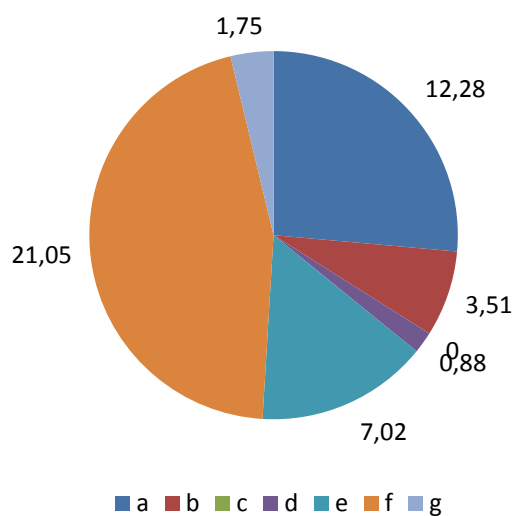
Tabulka č. 8

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a	5	4,39	14	12,28	19	16,67
b	2	1,75	4	3,51	6	5,26
c	19	16,66	0	0	19	16,66
d	1	0,88	1	0,88	2	1,76
e	4	3,51	8	7,02	12	10,53
f	30	26,32	24	21,05	54	47,37
g	0	0	2	1,75	2	1,75
Celkem	61	53,51	53	46,49	114	100

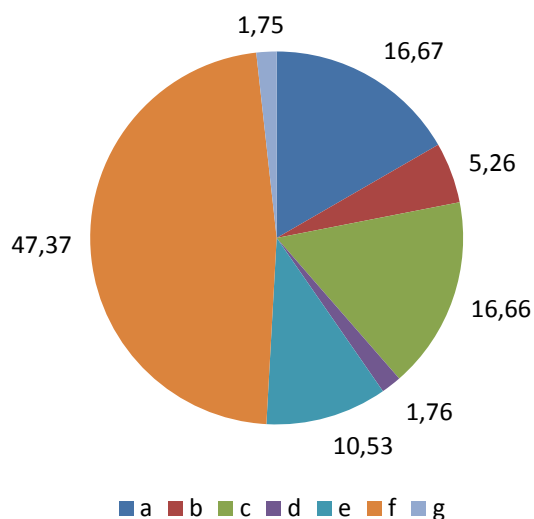
Graf č. 20: Dívky (v procentech)

Graf č. 21: Chlapci (v procentech)

Graf č. 22: Celkem dívky a chlapci (v procentech)

Další otázka zjišťuje, jaký žánr děti v dnešní době nejraději čtou. Encyklopedie a naučné knihy mnohem raději čtou chlapci (12,28 %) než dívky (4,39 %). Thrillery čte jen 1,75 % dívek a 3,51 % chlapců. 16,66 % dívek má nejraději romány, naproti tomu ani jeden z chlapců tuto odpověď nevybal. Také básně čte pouhých 1,76 % ze všech dotazovaných. Noviny čte 3,51 % dívek a 7,02 % chlapců. Z grafů je patrná nejčastější odpověď jak u dívek (26,32 %) tak u chlapců (21,05 %) za f) časopisy. Poslední možnou odpovědí byly dobrodružné knihy, které čtou jen chlapci a to 1,75 % z nich.

Otázka č. 9: Máte doma počítač?

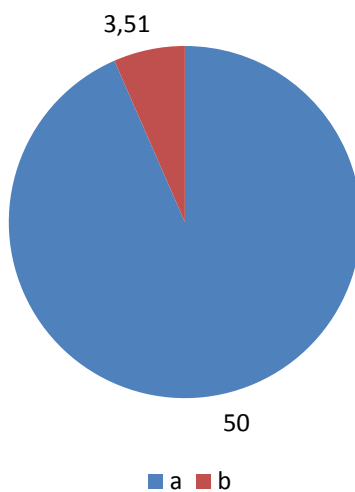
Možné odpovědi:

- a) Ano
- b) Ne

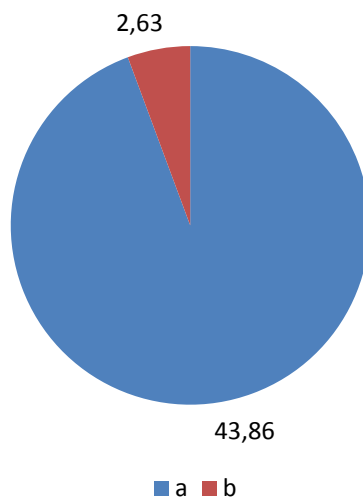
Tabulka č. 9

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a	57	50	50	43,86	107	93,86
b	4	3,51	3	2,63	7	6,14
Celkem	61	53,51	53	46,49	114	100

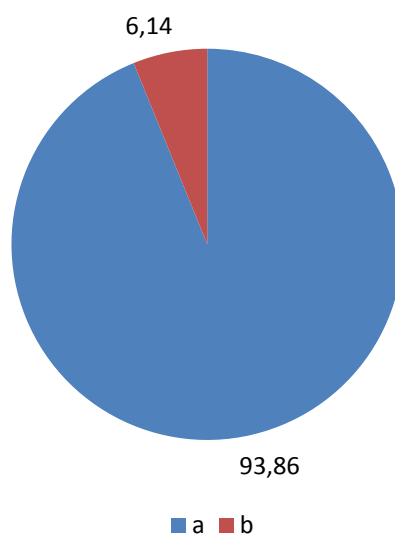
Graf č. 23: Dívky (v procentech)

Graf č. 24: Chlapci (v procentech)

Graf č. 25: Celkem dívky a chlapci (v procentech)

Počítač má v domácnosti k dispozici celkem 93,86 % dětí. Z toho je 50 % dívek a 43,86 % chlapců.

Otázka č. 10: Kolik času denně trávíš na počítači?

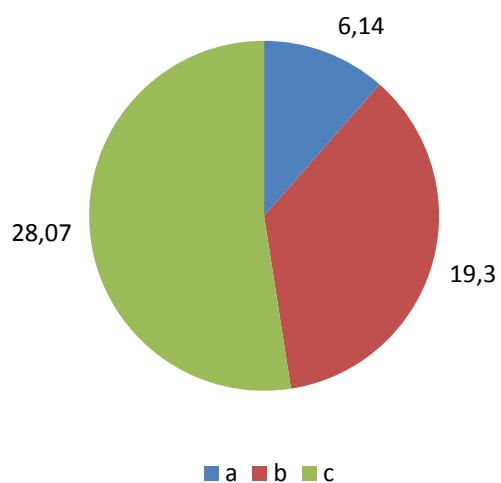
Možné odpovědi:

- a) Více než 4 hodiny
- b) 2 - 4 hodiny
- c) 0 - 2 hodiny

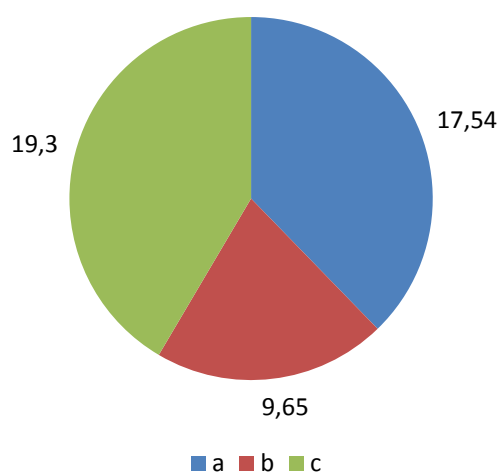
Tabulka č. 10

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a	7	6,14	20	17,54	27	23,68
b	22	19,3	11	9,65	33	28,95
c	32	28,07	22	19,3	54	47,37
Celkem	61	53,51	53	46,49	114	100

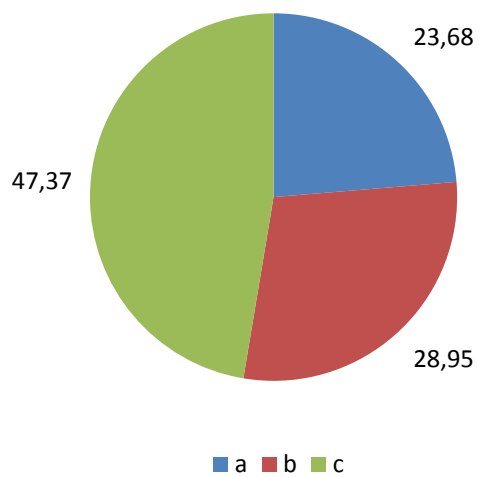
Graf č. 26: Dívky (v procentech)

Graf č. 27: Chlapci (v procentech)

Graf č. 28: Celkem dívky a chlapci (v procentech)

Výše zobrazené grafy jasně ukazují kolik času za den děti tráví u počítače. Více než 4 hodiny u něj tráví 6,14 % dívek a 17,54 % chlapců, 2 – 4 hodiny denně využívá počítač 19,3 % dívek a 9,65 % hochů. Nejčastější odpovědi byly za c) 0 – 2 hodiny. 28,07 % dívek a 19,3 % chlapců.

Otázka č. 11: Za jakým účelem nejčastěji používáš počítač?

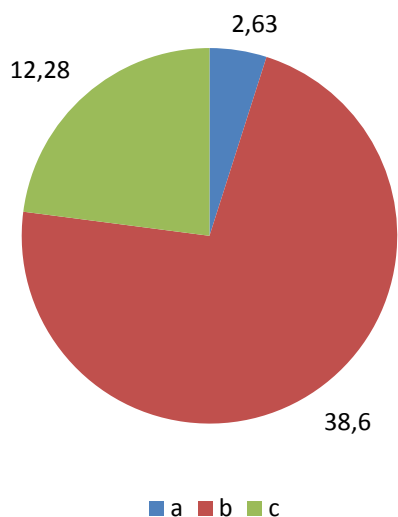
Možné odpovědi:

- a) Hraji hry
- b) Surfuji na internetu
- c) Připravuji se do školy

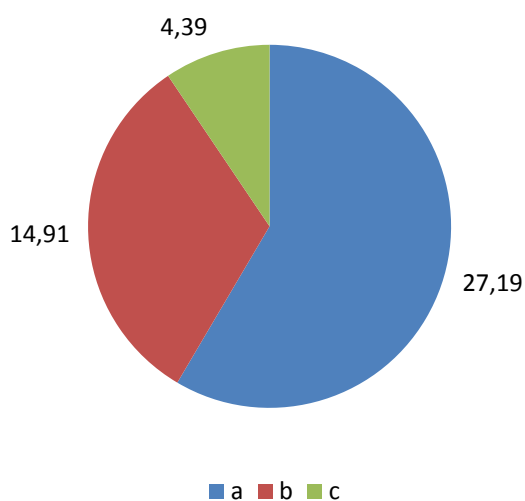
Tabulka č. 11

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a	3	2,63	31	27,19	34	29,82
b	44	38,6	17	14,91	61	53,51
c	14	12,28	5	4,39	19	16,67
Celkem	61	53,51	53	46,49	114	100

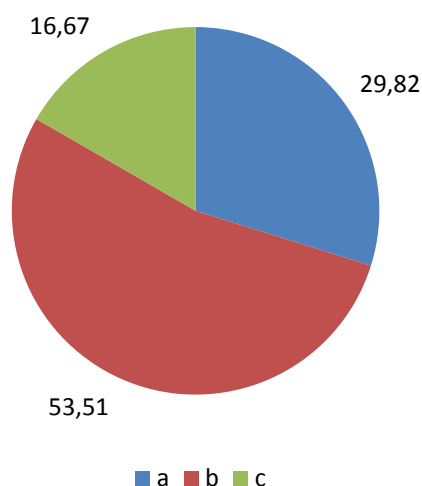
Graf č. 29: Dívky (v procentech)

Graf č. 30: Chlapci (v procentech)

Graf č. 31: Celkem dívky a chlapci (v procentech)

V otázce č. 11 je velmi patrný rozdíl mezi odpověďmi hochů a dívek. Jen 2,63 % dívek využívá počítač k hraní her, naopak tomu je u 27,19 % chlapců. Dívky využívají počítač nejčastěji k surfování na internetu (38,6%), chlapců mnohem méně (14,91 %). Pro přípravu do školy jej využívá 12,28 % dívek a 4,39 % chlapců.

Kontingenční tabulka č. 11.1

	Dívky	Chlapci	Celkem
	Počet	Počet	Počet
a	3 (18,19)	31 (15,81)	34
b	44 (32,64)	17 (28,36)	61
c	14 (10,17)	5 (8,83)	19
Celkem	61	53	114

H3: Předpokládám, že chlapci využívají více počítač jiným způsobem než dívky.

H3₀: Předpokládám, že mezi chlapci a děvčaty a počítačem nejčastěji užívaným způsobem není závislost.

H3_A: Předpokládám, že mezi chlapci a děvčaty a počítačem nejčastěji užívaným způsobem je závislost.

$$\chi^2 = 38,87$$

$$f = 2$$

$$\chi^2_{0,05}(2) = 5,991$$

Hodnota testového kritéria je vyšší než hodnota kritická, tady odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Moje domněnka se potvrdila, chlapci nejčastěji používají počítač k hraní her a dívky surfují na internetu.

Otázka č. 12: Kde využíváš internet?

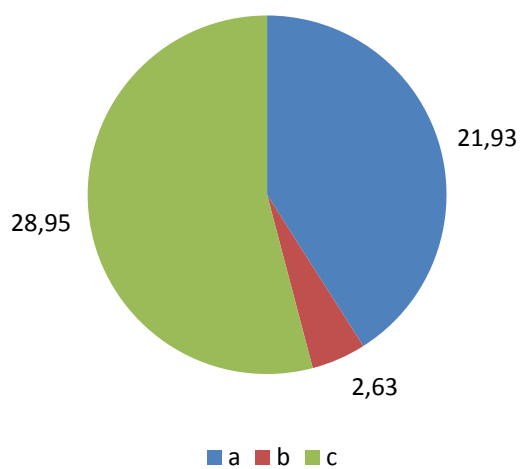
Možné odpovědi:

- a) Doma
- b) Ve škole
- c) Doma i ve škole

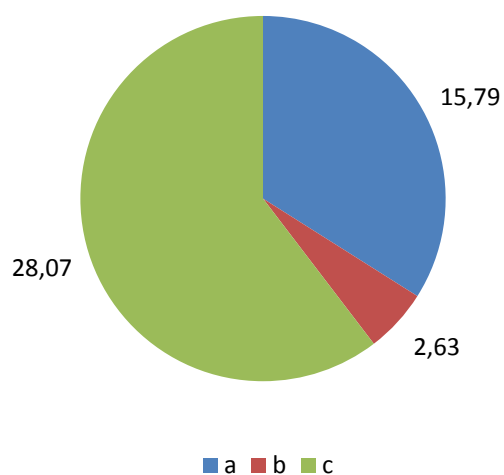
Tabulka č. 12

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a	25	21,93	18	15,79	43	37,72
b	3	2,63	3	2,63	6	5,26
c	33	28,95	32	28,07	65	57,02
Celkem	61	53,51	53	46,49	114	100

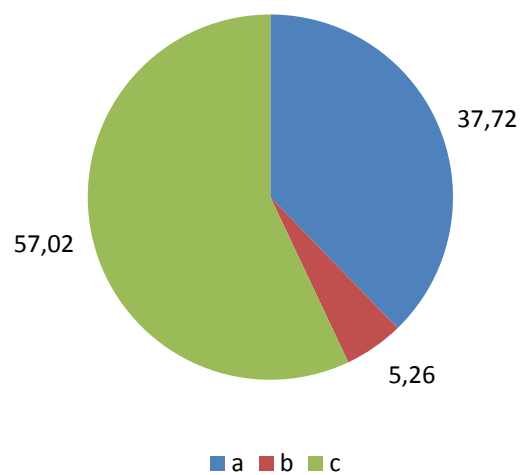
Graf č. 32: Dívky (v procentech)

Graf č. 33: Chlapci (v procentech)

Graf č. 34: Celkem dívky a chlapci (v procentech)

Z grafů 12. otázky jde jednoznačně vidět, kde děti nejčastěji využívají internet. Jak dívky 28,95 %, tak chlapci 28,07 %, celkem tedy 57,02 % chodí na internet doma i ve škole, 37,72 % jen doma a 5,26 % ve škole.

Otázka č. 13: Kolik času denně trávíš na internetu?

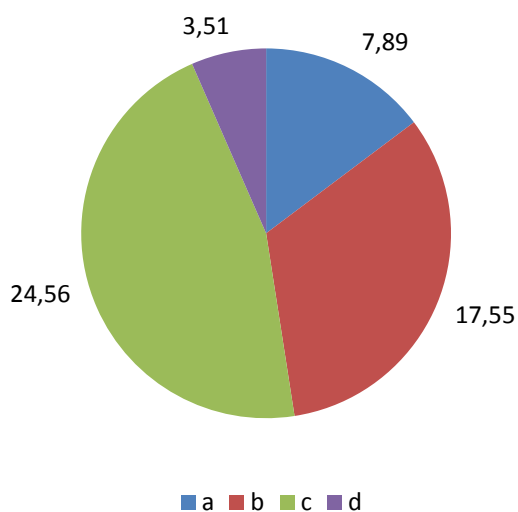
Možné odpovědi:

- a) Více než 4 hodiny
- b) 2 - 4 hodiny
- c) 0 - 2 hodiny
- d) Téměř vůbec

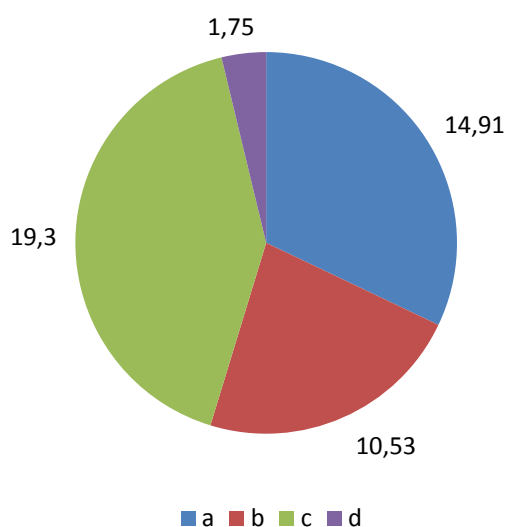
Tabulka č. 13

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a	9	7,89	17	14,91	26	22,8
b	20	17,55	12	10,53	32	28,08
c	28	24,56	22	19,3	50	43,86
d	4	3,51	2	1,75	6	5,26
Celkem	61	53,51	53	46,49	114	100

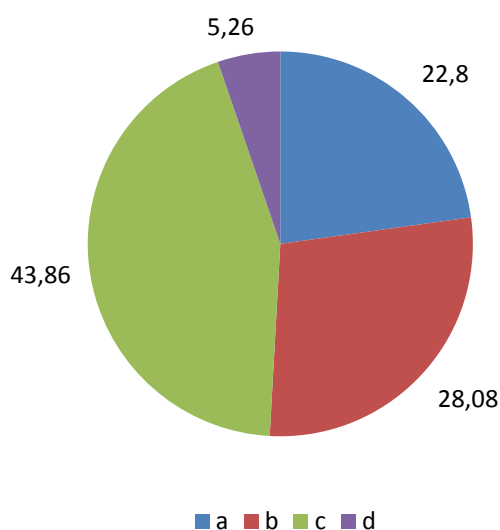
Graf č. 35: Dívky (v procentech)

Graf č. 36: Chlapci (v procentech)

Graf č. 37: Celkem dívky a chlapci (v procentech)

V další otázce týkající se internetu, jsem se dotazovala, kolik času denně na něm tráví. Více než 4 hodiny denně jen 7,89 % dívek, naproti tomu 14,91 % chlapců. 17,55 % dívek a 10,53 % hochů tam tráví 2 - 4 hodiny denně. Nejvíce dívek (24,56 %) i chlapců (19,3 %) využívají internet maximálně 2 hodiny za den a pouhých 3,51 % dívek a 1,75 % chlapců ho nevyužívá téměř vůbec.

Otázka č. 14: Za jakým účelem nejčastěji používáš internet?

Možné odpovědi:

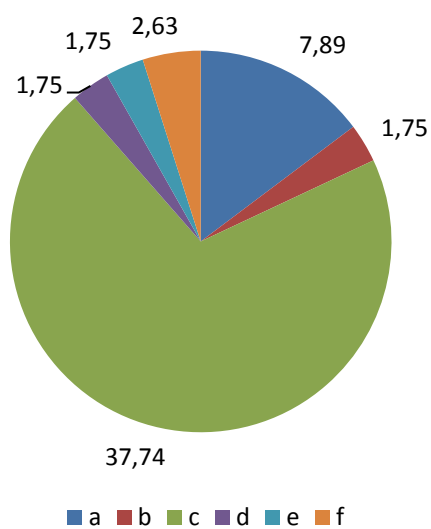
- a) K přípravě do školy

- b) K hraní her
- c) Ke komunikaci s přáteli (chat, Facebook, ICQ, Skype, e-mail,...)
- d) Stahují filmy, hudbu, hry, atd.
- e) Nakupují v e-shopech
- f) Surfuji na internetu

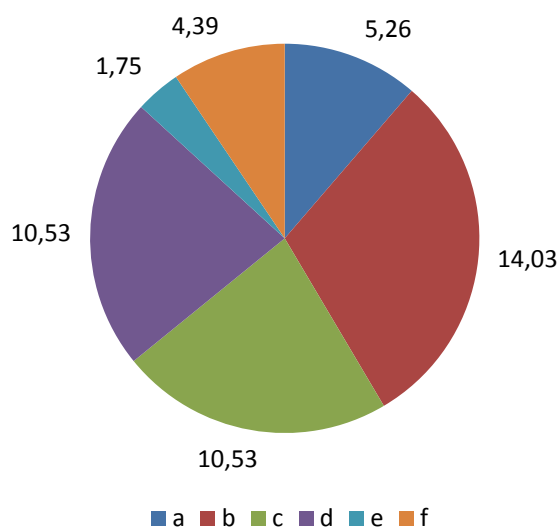
Tabulka č. 14

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a	9	7,89	6	5,26	15	13,15
b	2	1,75	16	14,03	18	15,78
c	43	37,74	12	10,53	55	48,27
d	2	1,75	12	10,53	14	12,28
e	2	1,75	2	1,75	4	3,5
f	3	2,63	5	4,39	8	7,02
Celkem	61	53,51	53	46,49	114	100

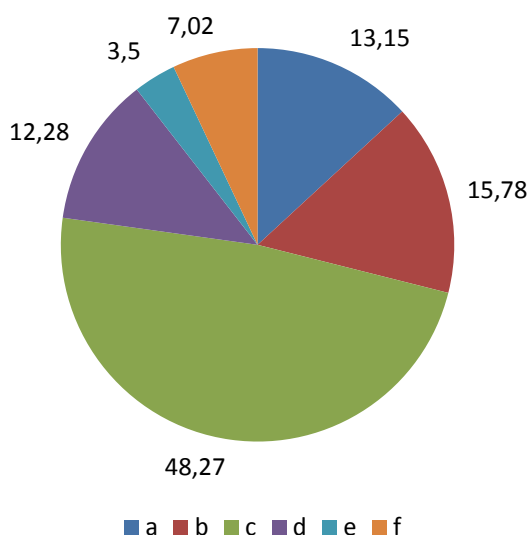
Graf č. 38: Dívky (v procentech)

Graf č. 39: Chlapci (v procentech)

Graf č. 40: Celkem dívky a chlapci (v procentech)

Cílem této otázky bylo zjistit, za jakým účelem děti nejčastěji používají internet. K přípravě do školy využívá internet 7,89 % dívek a 5,26 % chlapců. K hraní počítačových her 1,75 % dívek a 14,03 % chlapců. Nejvíce odpovědí celkem bylo za c) ke komunikaci s přáteli. Tuto odpověď zakroužkovalo 37,74 % dívek a 10,53 % chlapců. Méně často používají internet ke stahování filmů hudby, her atd. dívky, jen 1,75 %, častěji hoši 10,53 %. Nejméně nakupují dívky i hoši v e-shopech, celkem 3,5 %. Dále poměrně zanedbatelných 7,02 % celkem surfují na internetu.

Otázka č. 15: Máš svůj vlastní e-mail?

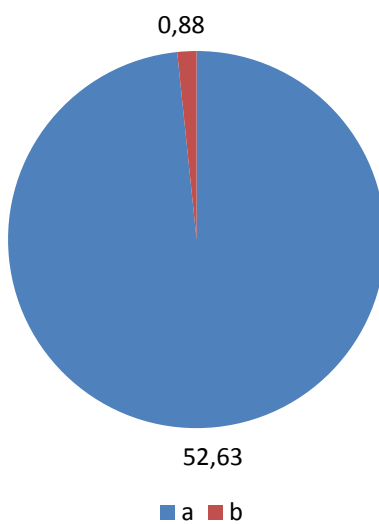
Možné odpovědi:

- a) Ano
- b) Ne

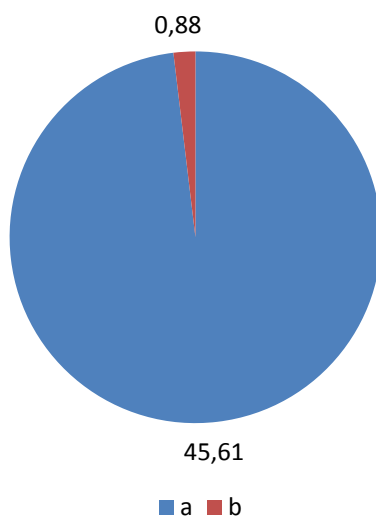
Tabulka č. 15

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a	60	52,63	52	45,61	112	98,24
b	1	0,88	1	0,88	2	1,76
Celkem	61	53,51	53	46,49	114	100

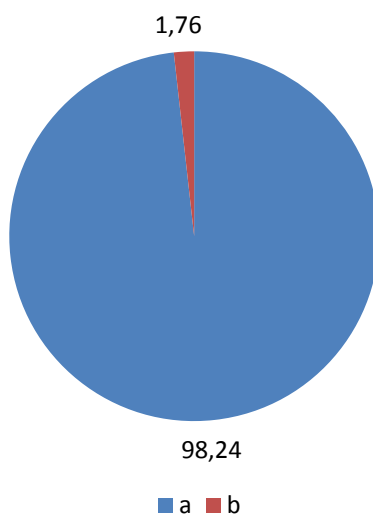
Graf č. 41: Dívky (v procentech)

Graf č. 42: Chlapci (v procentech)

Graf č. 43: Celkem dívky a chlapci (v procentech)

Svoji vlastní e-mailovou adresu má celkem 98,24 % mládeže. Pouhých 1,76 % ji nemá.

Otázka č. 16: Navštěvuješ knihovnu?

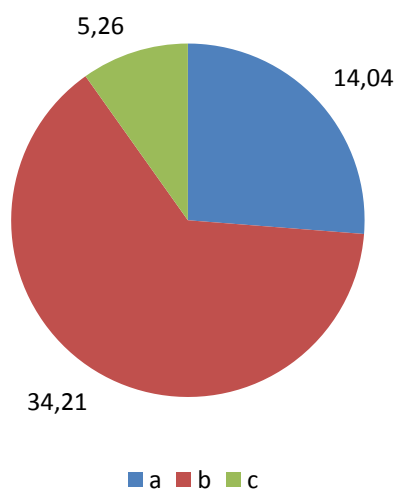
Možné odpovědi:

- a) Ano, pravidelně
- b) Ano, občas
- c) Ne

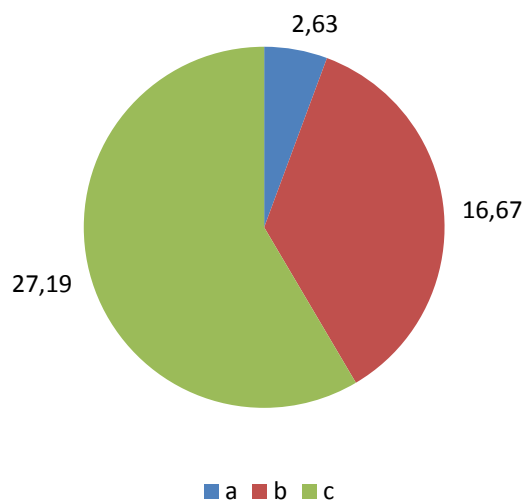
Tabulka č. 16

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a	16	14,04	3	2,63	19	16,67
b	39	34,21	19	16,67	58	50,88
c	6	5,26	31	27,19	37	32,45
Celkem	61	53,51	53	46,49	114	100

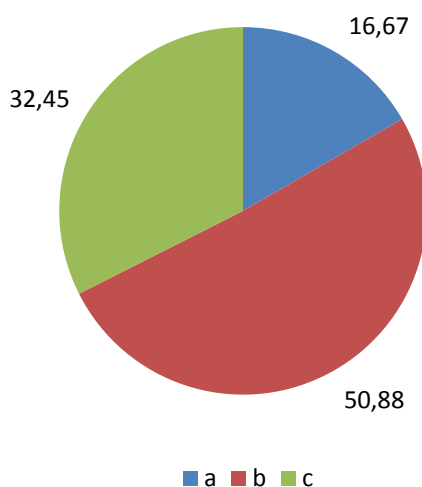
Graf č. 44: Dívky (v procentech)

Graf č. 45: Chlapci (v procentech)

Graf č. 46: Celkem dívky a chlapci (v procentech)

Podle odpovědí je z grafů patrné, že knihovnu navštěvují pravidelně více dívky (14,04 %) než hoši (2,63%), občas 34, 21 % dívek a 16,67 % chlapců. Do knihovny vůbec nechodí jen 5,26 % dívek narozdíl od chlapců, kterých je podstatně více (27,19 %).

Kontingenční tabulka č. 16.1

	Dívky	Chlapci	Celkem
	Počet	Počet	Počet
a	16 (10,17)	3 (8,83)	19
b	39 (31,04)	19 (26,96)	58
c	6 (19,8)	31 (17,2)	37
Celkem	61	53	114

H4: Předpokládám, že dívky navštěvují knihovnu stejně často jako chlapci.

H₀: Předpokládám, že mezi chlapci a děvčaty a návštěvností knihovny není závislost.

H_{4A}: Předpokládám, že mezi chlapci a děvčaty a návštěvností knihovny je závislost.

$$\chi^2 = 32,27$$

$$f = 2$$

$$\chi^2_{0,05}(2) = 5,991$$

Hodnota testového kritéria je vyšší než kritická hodnota, můžeme odmítnout nulovou hypotézu a přijmout alternativní hypotézu. Můj předpoklad se tedy nepotvrdil. Děvčata navštěvují knihovnu mnohem častěji než chlapci.

Otázka č. 17: Kolik volného času denně věnuješ přípravě do školy?

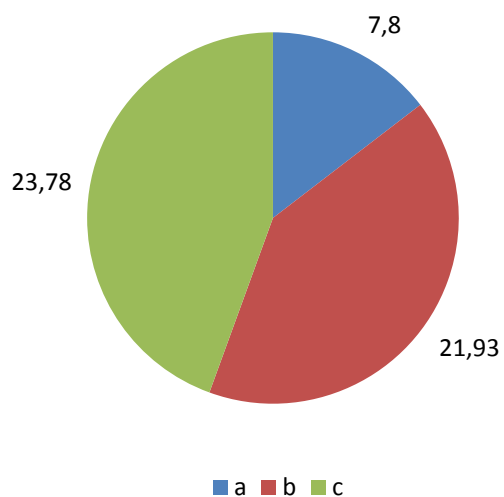
Možné odpovědi:

- a) Více než 2 hodiny
- b) 1 - 2 hodiny
- c) 0 - 1 hodinu

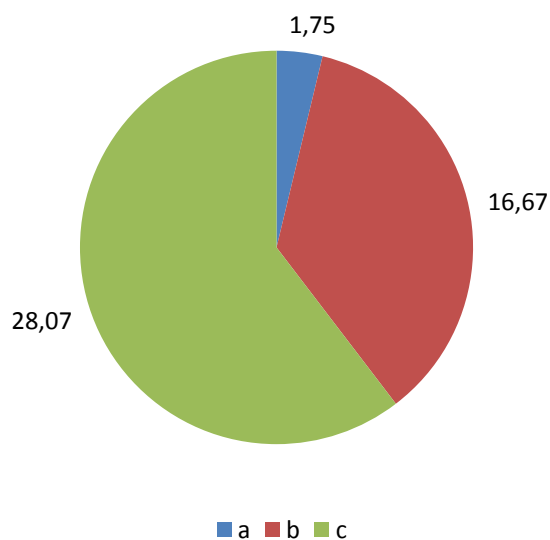
Tabulka č. 17

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a	9	7,8	2	1,75	11	9,55
b	25	21,93	19	16,67	44	38,6
c	27	23,78	32	28,07	59	51,85
Celkem	61	53,51	53	46,49	114	100

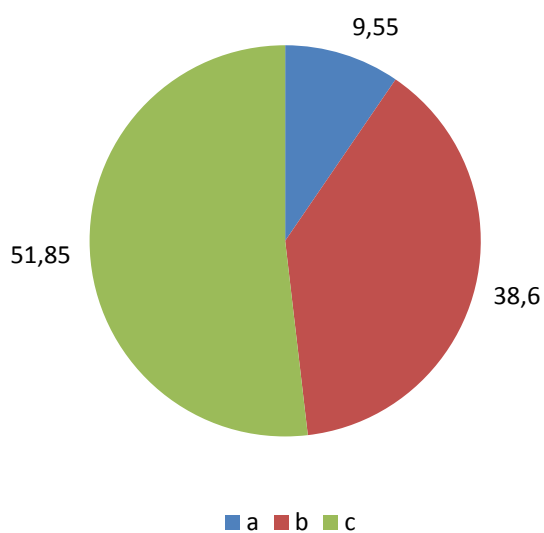
Graf č. 47: Dívky (v procentech)

Graf č. 48: Chlapci (v procentech)

Graf č. 49: Celkem dívky a chlapci (v procentech)

Z výše uvedeného můžeme vyvodit, že více než 2 hodiny se do školy připravuje pouze 7,8 % děvčat a 1,75 % chlapců. Mnohem více dětí se mimo školu učí 1 – 2 hodiny denně, z toho 16,67 % chlapců a 21,93 % dívek. Avšak nejvíce dívek a chlapců se věnuje přípravám do školy maximálně 1 hodinu denně.

Kontingenční tabulka č. 17.1

	Dívky	Chlapci	Celkem
	Počet	Počet	Počet
a	9 (5,89)	2 (5,11)	11
b	25 (23,54)	19 (20,46)	44
c	27 (31,57)	32 (27,43)	59
Celkem	61	53	114

H5: Předpokládám, že dívky se věnují přípravě do školy odlišnou dobu než chlapci.

H5₀: Předpokládám, že mezi dívkami a chlapci a dobou trvání přípravy do školy není závislost.

H5_A: Předpokládám, že mezi dívkami a chlapci a dobou trvání přípravy do školy je závislost.

$$\chi^2 = 5,14$$

$$f = 2$$

$$\chi^2_{0,05}(2) = 5,991$$

Testové kritérium je menší než kritická hodnota, a proto odmítáme alternativní hypotézu a přijímáme nulovou. Svoji domněnku tedy nemohu potvrdit. Dívky i chlapci věnují přípravě do školy stejně času.

Otázka č. 18: Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek?

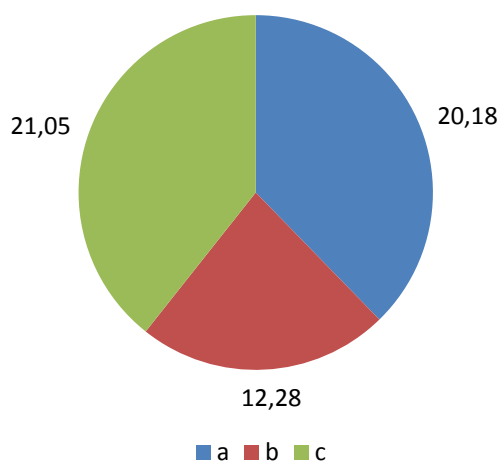
Možné odpovědi:

- a) Ano, jeden
- b) Ano, více než jeden
- c) Žádný

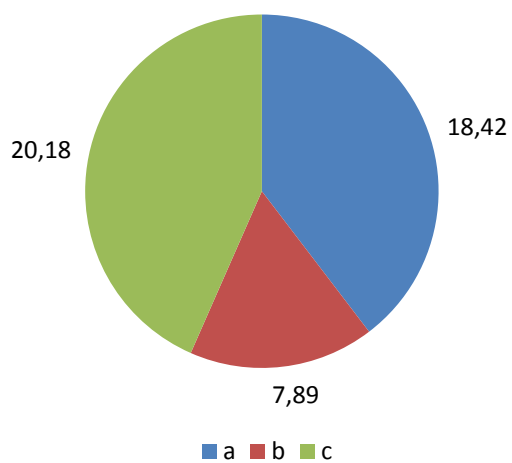
Tabulka č. 18

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a	23	20,18	21	18,42	44	38,6
b	14	12,28	9	7,89	23	20,17
c	24	21,05	23	20,18	47	41,23
Celkem	61	53,51	53	46,49	114	100

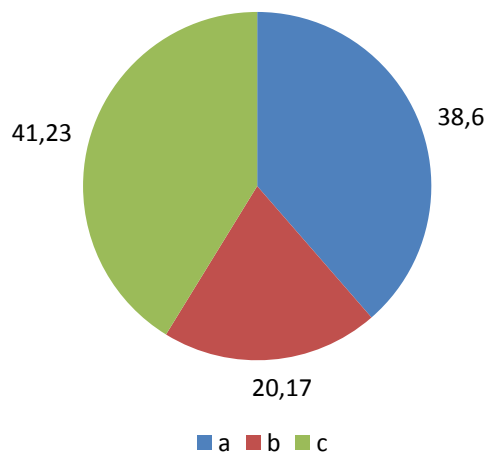
Graf č. 50: Dívky (v procentech)

Graf č. 51: Chlapci (v procentech)

Graf č. 52: Celkem dívky a chlapci (v procentech)

Jednotlivé odpovědi na otázku č. 18 byly mezi dívkami a chlapci poměrně vyrovnané. Alespoň jeden zájmový kroužek navštěvuje 20,18 % dívek a 18,42 % chlapců. Do více než jednoho kroužku chodí 12,28 % děvčat a 7,89 % hochů. Z mého pohledu překvapivě nejvíce dětí do žádného z kroužků nechodí, celkem 41,23 %.

Otázka č. 19: Jak nejčastěji tráví tvoje rodina volný čas?

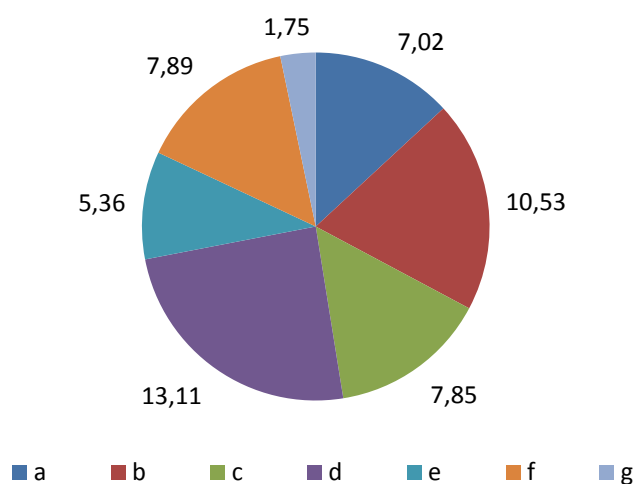
Možné odpovědi:

- a) Sportováním
- b) Jezdíme na výlety
- c) Nakupujeme
- d) Jezdíme na návštěvy k rodině/známým
- e) Jsme doma
- f) Každý zvlášť
- g) Jinak (uved' příklad)

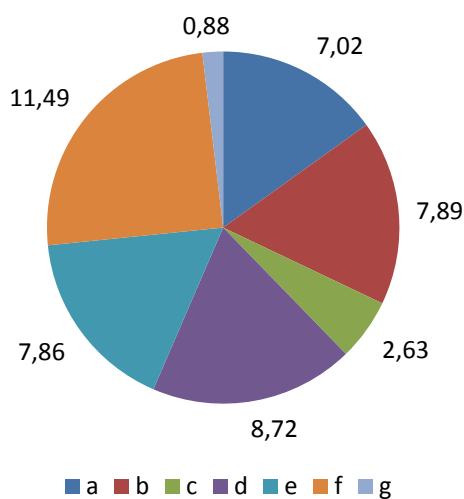
Tabulka č. 19

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a	8	7,02	8	7,02	16	14,04
b	12	10,53	9	7,89	21	18,42
c	9	7,85	3	2,63	12	10,48
d	15	13,11	10	8,72	25	21,83
e	6	5,36	9	7,86	15	13,22
f	9	7,89	13	11,49	22	19,38
g	2	1,75	1	0,88	3	2,63
Celkem	61	53,51	53	46,49	114	100

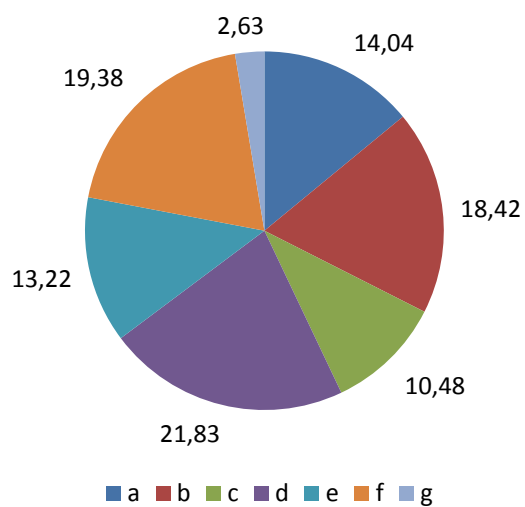
Graf č. 53: Dívky (v procentech)

Graf č. 54: Chlapci (v procentech)

Graf č. 55: Celkem dívky a chlapci (v procentech)

Další otázka navazuje na předchozí. Týká se trávení volného času celé rodiny. Shodných 7,02 % dívek i chlapců nejčastěji sportuje, 10,53 % dívek a 7,89 % chlapců jezdí s rodinou na výlety, ve volném čase chodí na nákupy 7,89 % dívek a jen 2,63 % chlapců. Největší počet dívek (13,11 %) a 8,72 % chlapců jezdí na návštěvy k rodině nebo známým, doma zůstává 5,36 % děvčat a 7,86 % chlapců, 7,89 % děvčat a 11,49 % chlapců tráví volný čas samostatně a pouhých 1,71 % dívek a 0,88 % hochů tráví čas jiným způsobem (např. navštěvují kavárny).

Otázka č. 20: Jak nejraději trávíš svůj volný čas?

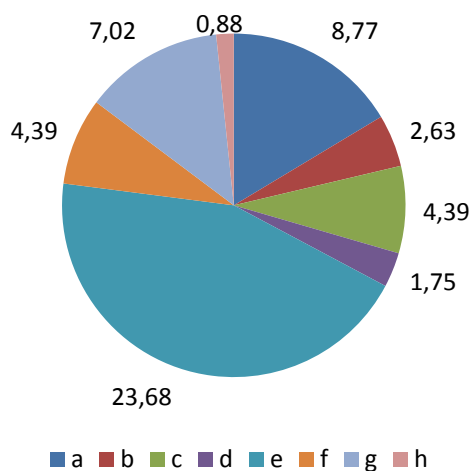
Možné odpovědi:

- a) Sportem
- b) Sledováním televize
- c) Surfováním na internetu
- d) Hraním her na počítači
- e) S kamarády
- f) Čtením knih
- g) Posloucháním hudby
- h) Jinak (uved' příklad)

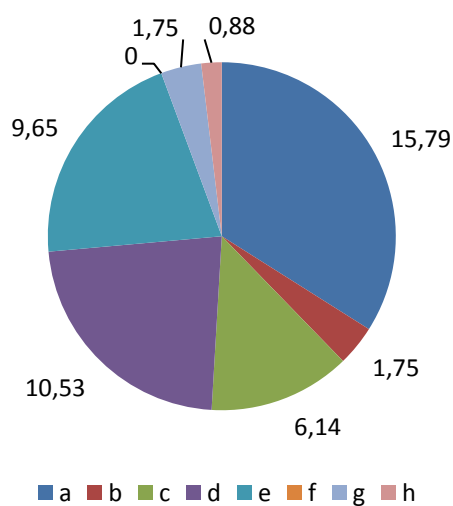
Tabulka č. 20

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a	10	8,77	18	15,79	28	24,56
b	3	2,63	2	1,75	5	4,38
c	5	4,39	7	6,14	12	10,53
d	2	1,75	12	10,53	14	12,28
e	27	23,68	11	9,65	38	33,33
f	5	4,39	0	0	5	4,39
g	8	7,02	2	1,75	10	8,77
h	1	0,88	1	0,88	2	1,76
Celkem	61	53,51	53	46,49	114	100

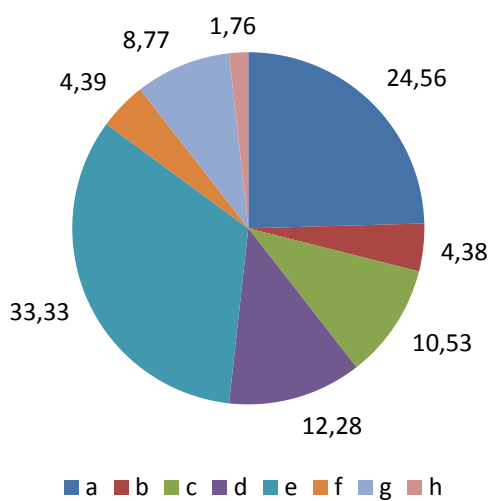
Graf č. 56: Dívky (v procentech)

Graf č. 57: Chlapci (v procentech)

Graf č. 58: Celkem dívky a chlapci (v procentech)

Poslední otázka zjišťuje, jak nejrady děti tráví svůj vlastní volný čas. Sportu se nejrady věnuje 8,77 % dívek a 15,79 % chlapců, televizní vysílání sleduje 2,63 % děvčat a 1,75 % chlapců, 4,39 % dívek a 6,14 % chlapců jen tak surfuje na internetu, jen 1,75 % děvčat a oproti tomu 10,53 % chlapců hraje počítačové hry. Největší počet děvčat (23,68 %) a 9,65 % chlapců se nejrady schází s kamarády. Ve svém volném čase čte knihy nejrady 4,39 % dětí, z toho jsou všechny děvčata. Hudbu poslouchá 7 % dívek a 1,75 % chlapců, odpověď h) jinak (např. spánkem), uvedlo 0,88 % dívek i chlapců.

ZÁVĚR

Závěrem mé diplomové práce chci zrekapitulovat a zhodnotit celý obsah a výsledky, které se mi podařilo zjistit.

Cílem diplomové práce, jež jsem si stanovila již v úvodu, bylo uspořádání teoretických poznatků týkajících se nejen vývojových etap u dětí a mládeže, které jsou předmětem mého výzkumu, ale také vysvětlení pojmu volný čas a vnímání volného času ve společnosti. V závěru teoretické části jsem se snažila podrobně definovat pojem „médiá“.

Cílem výzkumné části bylo zjistit, jak děti školního věku tráví nejčastěji volný čas a jaký mají vztah k médiím. Toto jsem zkoumala všeobecně a také jsem se zaměřila na případné rozdíly mezi pohlavím. Ke zjištění těchto výsledků jsem použila odbornou literaturu a výzkum formou dotazníkového šetření.

Podle mého názoru se mi daný cíl podařilo splnit.

Výsledky dotazníkového šetření byly často, ale ne vždy podle mého očekávání. Například u otázek týkajících se sledování televize jsem předpokládala, že většina dětí bude sledovat televizní vysílání každý den a to maximálně 4 hodiny. Také mě nepřekvapilo, že v drtivé většině domácností mají počítač a přístup na internet a skoro každé dítě má svoji vlastní e-mailovou schránku. Naopak u otázky č. 16 mě velmi překvapilo, že knihovnu navštěvují mnohem více děvčata než chlapci a také, že chlapci mnohem více poslouchají rádio viz výsledky u otázky č. 7. U těchto otázek jsem nečekala tak odlišný výsledek. Jako pozitivní fakt shledávám výsledky u otázky č. 19, kdy jsem zjišťovala způsoby trávení volného času s rodinou. Většinou děti s rodiči jezdí na výlety nebo navštěvují rodinu.

Vzhledem k relativně nízkému vzorku respondentů v dotazníkovém šetření, nelze výsledky výzkumu generalizovat pro celou populaci dětí školního věku. Výzkum je tedy platný především pro tu skupinu dětí, které se zúčastnily tohoto výzkumného šetření.

Za největší přínos realizovaného výzkumu shledávám především naznačení zkoumané problematiky, kterou by se mohly zabývat další výzkumy. U takových výzkumů by bylo vhodné razantně navýšit počet zkoumaných vzorků, co se kvantitativně týče. Výsledná data takového šetření by mohla být použita v různých oblastech, například ve školství, lékařství atd. jako prevence negativních způsobů trávení volného času u dětí školního věku. Dále by mohla být využita k budoucím výzkumům v odvětví volného času a životního stylu. Také

by bylo jistě velmi zajímavé porovnat výsledky práce s výsledky celkové populace dětí stejného věku.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BURTON, G., JIRÁK, J. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2001. 392 s. ISBN 80-85947-67-6.

GEIST, B. *Sociologický slovník*. 1. české vyd. Praha: Victoria publishing, 1992. 647 s. ISBN 80-85605-28-7.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2003. 105 s. ISBN 80-7290-128-1.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 240 s. ISBN 978-80-7367-473-1.

HÁJEK, B. a kol. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004. 120 s. ISBN 80-86784-06-1.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5.

CHRÁSKA, M. *Základy výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: 1998. Univerzita Palackého v Olomouci, 257 s. ISBN 80-7067-798-8.

CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: 2006. Univerzita Palackého v Olomouci, 200 s. ISBN 80-244-1367-1.

JIRÁK, J., KÖPPLOVÁ, B. *Média a společnost*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 208 s. ISBN 978-80-7367-287-4.

LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o., 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X.

MÍČIENKA, M., JIRÁK, J. a kol. *Základy mediální výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 296 s. ISBN 978-80-7367-315-4.

MUSIL, J. *Masmédia a publicita*. 1. vyd. Praha: Oeconomia, 2005. 73 s. ISBN 80-245-0872-9.

PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. 231 s. ISBN 80-7178-711-6.

PLEVOVÁ, I. *Kapitoly z vývojové psychologie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 57 s. ISBN 80-244-1412-0.

PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003. 322s. ISBN 80-7178-772-8.

REIFOVÁ, I. a kol. *Slovník mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 328 s. ISBN 80-7178-926-7.

SCHELLMANN, B. a kol. *Média: základní pojmy, návrhy, výroba*. 1. vd. Praha: Europa – Sobotáles, 2004. 482 s. ISBN 80-86806-06-0.

SPOUSTA, V. a kol. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994. 183 s. ISBN 80-210-1007-X.

SPOUSTA, V. a kol. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 37 s. ISBN 80-210-1274-9.

ŠIMÍČKOVÁ ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. 175 s. ISBN 80-244-1629-2.

VÁŽANSKÝ, M. *Volný čas a pedagogika zážitku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1992. 64 s. ISBN 80-210-0428-2.

VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Brno: Print-Typia, 2001. 176 s. ISBN 80-86384-00-4.

Úmluva o právech dítěte dostupné na: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>> [on – line] [cit. 25.1.2011]

Příloha č. 1

Dotazník

Prosím o vyplnění anonymního dotazníku, který slouží pro potřeby mé diplomové práce. Zvolenou odpověď zakroužkuj, popřípadě dopiš.

Děkuji.

Kristina Hálová, studentka Pedagogické fakulty UP v Olomouci.

1) Tvé pohlaví:

- a) Dívka
- b) Chlapec

2) Jak často sleduješ televizi?

- d) Každý den
- e) Každý druhý den
- f) Alespoň 1x týdně
- g) Jen o víkendu
- h) Téměř nesleduji

3) Kolik času denně trávíš sledováním televize?

- d) Více než 4 hodiny
- e) 2 - 4 hodiny
- f) 0 - 2 hodiny
- g) Téměř nesleduji

4) Které pořady sleduješ v televizi nejčastěji?

- g) Zprávy
- h) Dokumentární
- i) Sportovní přenosy
- j) Filmy a seriály
- k) Zábavné pořady, soutěže, reality show, atd.
- l) Jiné (uveď příklady)

5) Sleduješ v televizi reklamy?

- d) Ano
- e) Občas
- f) Ne

6) Při nakupování dáváš přednost věcem, které znáš z televizní reklamy?

- d) Ano
- e) Občas
- f) Ne

- 7) Posloucháš rádio?**
c) Ano, každý den
d) Alespoň jedenkrát týdně
e) Téměř neposlouchám
- 8) Co nejraději čteš?**
h) Encyklopedie, naučné knihy
i) Thrilery
j) Romány
k) Básně
l) Noviny
m) Časopisy
n) Dobrodružné
- 9) Máte doma počítač?**
e) Ano
f) Ne
- 10) Kolik času denně trávíš na počítači?**
d) Více než 4 hodiny
e) 2 - 4 hodiny
f) 0 - 2 hodiny
- 11) Za jakým účelem nejčastěji používáš počítač?**
d) Hraji hry
e) Surfuji na internetu
f) Připravuji se do školy
- 12) Kde využíváš internet?**
d) Doma
e) Ve škole
f) Doma i ve škole
- 13) Kolik času denně trávíš na internetu?**
b) Více než 4 hodiny
g) 2 - 4 hodiny
h) 0 - 2 hodiny
i) Téměř vůbec
- 14) Za jakým účelem nejčastěji používáš internet?**
g) K přípravě do školy
h) K hraní her
i) Ke komunikaci s přáteli (chat, Facebook, ICQ, Skype, e-mail,...)
j) Stahuji filmy, hudbu, hry atd.

- k) Nakupuji v e-shopech
 - l) Surfuji na internetu
- 15) Máš svůj vlastní e-mail?**
- c) Ano
 - d) Ne
- 16) Navštěvuješ knihovnu?**
- d) Ano, pravidelně
 - e) Ano, občas
 - f) Ne
- 17) Kolik volného času denně věnuješ přípravě do školy?**
- d) Více než 2 hodiny
 - e) 1 - 2 hodiny
 - f) 0 - 1 hodinu
- 18) Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek?**
- d) Ano, jeden
 - e) Ano, více než jeden
 - f) Žádný
- 19) Jak nejčastěji tráví tvoje rodina volný čas?**
- h) Sportováním
 - i) Jezdíme na výlety
 - j) Nakupujeme
 - k) Jezdíme na návštěvy k rodině/známým
 - l) Jsme doma
 - m) Každý zvlášť
 - n) Jinak (uved' příklad)
- 20) Jak nejraději trávíš svůj volný čas?**
- i) Sportem
 - j) Sledováním televize
 - k) Surfováním na internetu
 - l) Hraním her na počítači
 - m) S kamarády
 - n) Čtením knih
 - o) Posloucháním hudby
 - p) Jinak (uved' příklad)

Příloha č. 2

Kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrát

Stupně volnosti	Hladina významnosti	
	0,05	0,01
1	3,841	6,635
2	5,991	9,21
3	7,815	11,341
4	9,488	13,277
5	11,07	15,086
6	12,592	16,812
7	14,067	18,475
8	15,507	20,09
9	16,919	21,666
10	18,307	23,209
11	19,675	24,725
12	21,026	26,217
13	22,362	27,688
14	23,685	29,141
15	24,996	39,578
16	26,296	32
17	27,587	33,409
18	28,868	34,805
19	30,144	36,191
20	31,41	37,576
21	32,671	38,932
22	33,924	40,289
23	35,172	41,638
24	36,415	42,98
25	37,652	44,314
26	38,885	45,642
27	40,113	46,963
28	41,337	48,278
29	42,557	49,588
30	43,773	50,892

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Kristina Hálová
Katedra:	Ústav pedagogiky s celoškolskou působností
Vedoucí práce:	RNDr. Evžen Růžička, CSc.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Děti, volný čas a média
Název v angličtině:	Children, leisure time and media
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zabývá volným časem mládeže a problematikou médií, masové komunikace, jejich prostředků, charakteristik a působení na děti. Práce je rozdělena na dvě hlavní části. Teoretická část je zaměřena na obecné pojetí volného času jako neodmyslitelná součást života člověka a úlohou masové komunikace a médií ve společnosti.</p> <p>V praktické části se zabývám výzkumem, kde analyzuji data získaná dotazníkovým šetřením. Na základě zjištěných skutečností a jejich rozboru jsou vypracovány souhrnné informace o míře a způsobu využívání médií a volného času dětmi.</p>
Klíčová slova:	Děti, Mládež, Volný čas, Masová komunikace, Média, Masmédia

Anotace v angličtině:	<p>This diploma thesis is concerned with the topic of how teenagers spend their free time and with questions of media, mass communication, their tools, characteristics and the impact on children. The thesis is divided into two main parts. The theoretical part is about the communication and media in society.</p> <p>In the practical part I am writing about the research work based on analysing questionnaire's data gainer from a survey. These facts and their analysis are evaluated in summary information about the measure and the way of exploitation the media and free time activities by children.</p>
Klíčová slova v angličtině:	<p>Children, Youth, Leisure time, Mass communication, Media, Mass media,</p>
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č. 1: Dotazník</p> <p>Příloha č. 2: Kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrát</p>
Rozsah práce:	<p>96 stran</p>
Jazyk práce:	<p>Český</p>